

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Karin Pavelková

Bakalářská práce

DVOJÍ ŽIVOT HILDEGARDY Z BINGENU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Pinc

PRAHA 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury; všechny použité prameny a literaturu jsem řádně citovala, a tato práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

V Praze, dne 17. září 2010

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat doc. PhDr. Zdeňkovi Pincovi za vedení práce, děkuji také sestře Petře z pražské benediktinské komunity Venio za laskavý rozhovor, dále chci poděkovat mé rodině a přátelům za psychickou podporu.

OBSAH:

I. ÚVOD	5
II. STŘEDOVĚKÁ EVROPA 11.-12.STOLETÍ	6
1.1. Politické ovzduší středověké Evropy	6
1.2. Každodenní život ve středověku	12
1.3. Duchovní život ve středověké Evropě	13
1.4. Západní řeholní řády	14
1.5. Středověké západní mnišství	16
1.6. Benediktinský řád v českých zemích	17
III. HILDEGARDA Z BINGENU A JEJÍ DÍLO	17
1.1. Život Hildegardy z Bingenu	17
1.2. Dílo Hildegardy z Bingenu	23
IV. MYSTICISMUS	25
1.1. Podstata mystiky	25
1.2. Mystikova zkušenost	26
1.3. Mystik ve vztahu ke společnosti	28
1.4. Vizionářská mystika	29
V. HILDEGARDINO POJETÍ ČLOVĚKA	29
VI. HILDEGARDINO POJETÍ BOHA	31
VII: HILDEGARDA – PROROTKYŇ	32
1.1. Konec historie	32
VIII. DRUHÝ ŽIVOT HILDEGARDY	33
IX. ZÁVĚR	36
POUŽITÁ LITERATURA	37
PRAMENY V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ	38

I. ÚVOD

Tato práce se nám pokouší přiblížit švábskou benediktínskou abatyši, Hildegardu z Bingenu. Tato studie se nám snaží nastínit ženu, která se ve 12. století angažovala v nejednom duchovním i politickém sporu tehdejší západní Evropy a jejíž kult neuhasíná navzdory staletím ani dnes, ve 21. století.

Od počátku 20. století se stává Hildegarda z Bingenu stále populárnější, a to nejenom v Německu - kde je ostatně vnímána jako jedna z klíčových postav německého kulturního dědictví.

Se vzrůstající popularitou logicky stoupá množství informací, které se o této středověké vizionářce můžeme dozvědět. Bohužel, ne vždy se jedná o informace zcela důvěryhodné. Nežřídko můžeme narazit na zkreslující, nedostatečné údaje, které Hildegardinu osobnost redukuje pouze na představitelku lidového léčitelství a bylinkářství.

Také z těchto důvodů mne lákalo téma Hildegardy z Bingenu otevřít a pokusit se tuto osobnost komplexněji pojmut a zaměřit se mj. také na duchovní, mystickou stránku její osobnosti.

Hildegarda z Bingenu je zcela jistě jednou z nejvýraznějších postav v dějinách katolické duchovnosti. Přestože Hildegarda nebyla nikdy oficiálně svatořečena, byla v 15. století zapsána do Římského martyrologia a její relikvie byly uloženy ve svatyni v Eibingenu. Tyto skutečnosti autorizují k užívání titulu svatá a nové Římské martyrologium z r. 2001 před jejím jménem slovo svatá také uvádí¹.

Hildegarda z Bingenu ještě oficiálně svatořečena nebyla. Ale v této souvislosti si nemohu neodpustit jednu poznámku: Naše Anežka Česká byla svatořečena papežem Janem Pavlem II. ve 20. století, 707 let po své smrti². I nynější papež Benedikt XVI., pocházející z Německa, obrací pozornost k ženským postavám církevních dějin: v září roku 2010, při pravidelné generální audienci Svatého otce v Castel Gandolfo, papež věnoval část své katecheze postavě Hildegardy z Bingenu, „která k nám také dnes promlouvá velice aktuálně svojí odvážnou schopností rozlišovat znamení doby, svojí láskou ke stvoření, svojí medicínou, svojí poezií, svojí hudbou, která se v současnosti rekonstruuje, svojí láskou ke Kristu a k Jeho svaté církvi, která i v její době trpěla a která byla i tehdy zraňována hříchy kněží i laiků a tím více milována jako Kristovo tělo. Svatá Hildegarda tedy mluví i k nám³. Možná právě tato současná, stále vzrůstající Hildegardina popularita – její tzv. „druhý život“ - napomůže k jejímu oficiálnímu svatořečení katolickou církví..

Tato studie je kompilativního charakteru, podklady jsem získala pomocí rešerše, tj. vyhledávání a čtení dostupných informací - a to jak v podobě knižní, tak v podobě elektronické.

Kapitolám, ve kterých se výslovně věnuji Hildegardinu pojetí člověka a Boha přirozeně předchází náčrt politického i duchovního prostředí konce 11. a 12. století, Hildegardina života, jejího působení i jejího celoživotního díla. A samozřejmě, také neopomínám téma novodobé popularity Hildegardiny osoby, vzrůstající od 20. století.

Závěrečná kapitola se pak věnuje historickému odkazu Hildegardiných děl a jejich možnému

1) Římské martyrologium je vnímáno jako autoritativní záznam o svatých a jako základ kalendářů se svátky svatých. Jedná se o kalendářně uspořádaný seznam všech uznávaných světců s uvedením dat jejich úmrtí a stručným záznamem o jejich životě. viz: <http://catholica.cz/?a=7>

2) O kanonizaci Anežky České se snažila již Eliška Přemyslovna a potom Karel IV., ale jejich pokusy byly neúspěšné. Svatořečena byla až ve 20. století - 12. listopadu 1989. Viz: cs.wikipedia.org

3) viz: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13266>

významu pro společnost současnou.

I I. STŘEDOVĚKÁ EVROPA 11.-12.STOLETÍ

1. 1. Politické ovzduší středověké Evropy⁴

Pro dějiny evropských politických národů jsou typické dva znaky- náboženská jednota společnosti a polarizace mezi mocí světskou a náboženskou.

Společným rysem západního křesťanského světa, jehož podstatná část se formovala již za říše Karla Velikého, je poslušnost institutu papežství. Západní svět byl zčásti na území někdejší římské říše, všechny národy tohoto území spojovaly dávné stopy římské kultury, dědictví germánského barbarství a věrnost svaté církvi římské⁵.

Od poloviny 11. století stojí v centru reformních proudů papežství; reforma, vycházející z tohoto centra byla procesem, který umožnil veliký převrat v řízení i podobě církve. Dochází k diarchii papežské a císařské moci, desakralizace staré vládnoucí moci pak ustanovuje evropskou dualitu, staví proti sobě stát a církev, duchovní a světské, materiální a spirituální.

Na konci 10. století byla ve středomořské oblasti nejmocnější říší Byzanc. Z politického hlediska fungovala stále ještě jako římská říše, římské právo bylo – přes jisté úpravy- stále platné⁶. Podle římského práva byl panovník zástupcem lidu a zvolený císař nebyl odpovědný žádnému smrtelníkovi, „vůle panovníka představuje zákon“⁷. Ve skutečnosti zasadila tradice východního Říma panovníkovu vůli pevně do náboženského kontextu, císař se stal zástupcem Boha na zemi. Na rozdíl od papežů, kteří se tradičně domáhali nezávislosti na jakékoli světské moci, byl východní patriarcha obvykle pod neustálou císařskou kontrolou – tzv. cesaropapismus, tj. spojení světské a duchovní moci v císařově osobě.

Na Západě měla papežská kurie svou tradici⁸, podle které si nárokovala nezávislost na světské moci: císaře vnímala jako ochránce, ale pouze ve smyslu osobního strážce. Papežská kurie si dělala nárok na naprostou nadřazenost duchovního nad světským, papeže nad církví⁹. Mezitím se

4) *V době narození Hildegardy z Bingenu – v roce 1098– je císařem Svaté říše římské Jindřich IV., papežem Urban II., králem anglického království Vilém II. Ryšavý, králem Francie Filip I., v Byzantské říši panuje Alexios I. Komnenos, českým knížetem je Přemyslovec Břetislav II. V roce 1098 první křižácké výpravy přijíždějí do Sýrie, Bohemund z Normandie se díky lsti zmocňuje Antiochie, 15. červenec 1099 je jedno z velmi důležitých dat křesťanských dějin- dobytí Jerusalému, v letech 1147-1148 vyúsťuje druhá křižová výprava v opravdovou pohromu.*

5) str. 52, Brooke, 2006

6) str. 60, Brooke, 2006

7) str.60, Brooke, 2006

8) *Papež je dle tradice dědicem svatého apoštola Petra, je volen do úřadu mocí církevní, nikoli světskou. K volbě papeže se schází kardinálové, na konkláve.*

9) str. 339, Brooke, 2006

rozbíhalo vytváření papežské monarchie jako faktického orgánu vládnutí, což nakonec muselo ohrozit starý řád věcí.

V roce 988 se Rusko stává dědicem a následovníkem Byzance. Za vlády Jaroslava Moudrého (1016-1054) zažívá byzantské Rusko období vrcholu své kultury a mocenského rozvoje. V Byzanci se začínají rozvíjet významné náboženské, duchovní a politické síly, prostřednictvím svých mnichů, humanistů a manželských svazků svých žen si podmaňuje okolní svět¹⁰. Jestliže si západní Evropa chtěla obhájit svoji nezávislost vůči velikému tlaku východního světa, mohlo k jeho sebe nalezení – dle Heera- dojít jen díky oddělení jeho symbiotických součástí. Předřehořovská Evropa byla proti mocným pokušením Východu vnitřně bezbranná¹¹.

Politické vztahy mezi Římem a Byzancí se ve středověku postupně zhoršují. Mezi oběma částmi křesťanstva vzrůstá nedorozumění, k čemuž napomáhá i to, že ani jedna z nich pořádně nezná jazyk té druhé. Rozdíly v mentalitě se projeví v momentě ikonoklastické krize, Řehoř III.¹² se v 8. století staví proti byzantskému císaři Lvovi III.¹³ a odsuzuje ikonoklasmus¹⁴.

Zbýlý respekt Západu vůči Východu střídá nedůvěra, nepochopení¹⁵. Vzájemné neporozumění zesiluje v 9. století, během soupeření o duchovní a politické ovládnutí pohanských národů, tj. Slovanů, a jejich obrácení na křesťanskou víru¹⁶. Proti sobě stojí dvě pojetí misijního působení: na Západě, kde je církev na císařské moci relativně nezávislá, je misie pojímána jako obrana římské církve a závisí hlavně na iniciativě římského stolce. V Byzanci je spolupráce obou mocí, církve i státu, tak těsná, že obrát na křesťanskou víru se rovná helenizaci¹⁷ a nárůstu počtu politických úřadů. Z toho vyplývá napětí mezi oběma stranami křesťanstva, které usilují o ovládnutí nově pokřtěných¹⁸.

V 11. století se západní křesťanství uchyluje ke stále větší rozpínavosti. Konstantinopolský patriarcha i východní křesťanstvo zjišťují, že nemohou přijmout svrchovanost Říma, což v roce 1054 vyústí v tzv. „východní schizma“. Právě zde spory mezi východní řeckou a západní latinskou vrcholí, dochází k narušení jednoty církve. Konečný rozkol nastává kvůli otázce autority: nový Řím nemůže přijmout svrchovanost Říma starého.

Nejvyšší představitelé obou církví se navzájem exkomunikují. Spolu s Humbertem, kardinálem ze Silva Candida¹⁹ (1015 – 1061), začíná papežská revoluce. Kardinál v roce 1054 prohlašuje karolínskou a otonskou říšskou církev za lživou, je také přesvědčen, že němečtí císaři – s pomocí

10) str. 86, Heer, 2000

11) str.86, Heer, 2000

12)Papežem od roku 731 do své smrti – v roce 741.

13) Byzantským císařem od roku 717 do roku 741.

14)

ikonoklasmus - neboli obrazoborectví označuje původně hnutí, které se snažilo v náboženství, především v křesťanství, odstranit náboženské obrazy, čili ikony. Naproti tomu pojem ikonodulie označuje praxi uctívání obrazů svatých - ikon. Pojmu se užívá především v souvislosti s obrazoboreckým zápasem v byzantské říši v 8. a 9. století, kdy byli uctívači obrazů některými císaři pronásledováni. - viz: cs.wikipedia.org

15)str.59, Goff, Schmitt, 2002

16) K první velké roztržce mezi Západem a Východem dochází při konverzi Bulharů. Spor, ukončený při jednáních koncilu v letech 879 až 880 naskýtá příležitost formulovat rozdíly mezi oběma církvemi jak z disciplinárního, tak z věroučného hlediska- viz: str.60, Goff, Schmitt, 2002

17) helenizace- pojem používaný k popsání kulturní změny, při které se něco něreckého stane řeckým.

18) str.60, Goff, Schmitt, 2002

19) Humbert de Silva Candida (1010 - 1061) se narodil v Burgundsku. V roce 1049 přišel do Říma, kde působil jako poradce papeže Lva IX. Společně s papežem bojoval proti svatokupectví, byl také zastáncem clunyjského reformního hnutí. Viz: <http://sk.wikipedia.org/wiki>

své liturgie a jimi dosazených biskupů - znásilňují skutečnou církev. Humbert proto odsuzuje Byzanc a v Hagia Sofii prokleje konstantinopolského patriarchu Kerullaria²⁰. Humbert obviňuje celou Byzanc: „tato východořímská říše spásy je se svým politickým monoteismem, se svým Božím císařstvím, které nemá pochopení pro utrpení Syna Božího, jenž se stal člověkem, vnitřně pod nadvládou islámu“²¹. Hned po návratu z Konstantinopole pak Humbert zahajuje boj také proti Karlově říši.

Ve Svaté říši římské vládl v letech 1039 -1056 Jindřich III. Byl to poslední císař, který pevně ovládal nejenom říšskou církevní hierarchii, ale přímo papežskou kurii. V roce 1046 se stává vrcholem císařského panství nad církví synoda v Sutri, kde císař Jindřich III. - jakožto „zástupce Boží“ a hlava církve - ustanovuje císařské právo volit papeže, tři papeže sesazuje a ustavuje nového papeže svého²². Z jeho vůle se papeži stávají duchovní německého původu. Zaručovali mu tak vliv na kurii a zároveň zamezili tomu, aby o jejich záležitostech dále rozhodovala italská šlechta.

Zpočátku nenaráží Jindřich III. na žádný odpor, protože on sám, císař, je vůdcem klášterního reformního hnutí, které bojuje ve jménu Ducha svatého za „svobodu“ - především za svobodu klášterů – a za „Boží mír“. Jindřich III. přináší „svobodu“ reformovaným klášterům, které osvobozuje z útlaku ze strany biskupů a šlechticů starého světa a staví je pod ochranu říše a (své) církve. Ve shodě s papežem podporuje snahy o vnitřní reformu církve, bez toho, aby si ale uvědomoval, že jejich logickým vyústěním bude emancipace církve z dosahu světské moci, což se později vymstilo jeho nástupci Jindřichu IV. Církev už dále podobnou situaci nechtěla připouštět, s nástupem Řehoře VII.²³ propuká boj. Na přelomu let 1075 a 1076 přerostlo napětí mezi Řehořem VII. a Jindřichem IV. v otevřenou válku. Papež Řehoř VII. si osobuje právo na císařskou korunu, která představuje vznešený symbol světské autority a prohlašuje, že on má právo dosadit císaře podle své vůle. V roce 1075 se s Jindřichem IV. dostává do konfliktu, který vrcholí uvalením klatby na Jindřicha a zbavením jeho císařské hodnosti.

Výzvou církevního reformního hnutí k revolučnímu boji se v 11. století stává simonie²⁴, tj. zbavení kléru jeho pohoršující poroby pod „světskými“ pány, od kterých si kupuje své duchovní úřady. Simonie nyní znamená „hanebné“ soužití říše a církve za dob německých císařů. Mezi simonisty teď patří většina říšských biskupů i vysokých prelátů „starého světa“²⁵. Kardinál Humbert vyžaduje čistě duchovní církev osvobozenou Duchem svatým z poroby „světu“, chce církev vyhrazenou výlučně kléru, který se teprve nyní vytváří jako „duchovní“ stav v protikladu ke všemu „světskému“. Počínaje 12. stoletím budou všichni „levicovní“ reformátoři, heterici a spiritualisté začínat právě tu, u Humbertovy kritiky „zsvětštělé“ církve a jeho zrušení „objektivity“ svátostí²⁶.

V roce 1059, na reformním koncilu v Sutri, který rozhodl o svobodné a kanonické volbě papeže,

20

str.89, Heer, 2000

21

89, Heer, 2000

22

87, Heer, 2000

23)Řehoř VII. rodným jménem Hildebrand ze Soany, byl papežem od roku 1073 až do své smrti – roku 1085. V roce 1074 vydal *Dictatus papae*, podle něhož je papež universálním biskupem s právem rozhodovat ve všech věcech křesťanstva. Jedná se o sérii 27 výnosů církevně politického programu, jimiž Řehoř VII. uplatňoval pro papeže výhradní nárok na celou řadu privilegií. Papež je nejvyšší hlava křesťanstva, může jak zasahovat do práv biskupů, tak je i postaven nad krále a císaře, může je dokonce sesazovat, zdá-li se mu to potřebným.

24)*Simonie neboli svatokupectví: znamená obchodování s duchovními statky.*

25) str:87, Heer, 2000

26) str: 88, Heer, 2000

Humbert spolu s papežem Řehořem VII. ostře kritizuje starou karolínskou církev - jakožto prapříčinu církevního úpadu a karolínskou liturgii - sloužící k povýšení vlastního sakrálního majestátu. Všichni římsko-řehořovští reformátoři mu příkyvuji a jakožto noví Římané chtějí obnovit zlatý Řím a liturgii „očistit“²⁷. Gregoriánská reforma²⁸, nazvaná podle Řehoře VII., bude jen vnější stránkou velkého hnutí, které vedla tehdy církev k návratu k pramenům. Gregoriánská reforma byla podle autora Christophera Brookea „jednou z nejdramatičtějších a nejpřekvapivějších událostí středověku-náhlé vynoření papežství reformovaného, transformovaného jako ústřední organizace pro řízení a zdokonalování církve“²⁹. Dle Friedricha Heerera se právě z gregoriánské reformy rodí „kuriální papežství a národní státy, reformní šlechta, křižácká tažení, měšťanská humanita, scholastika a novodobá evropská mystika, spiritualismus, filosofický racionalismus a filosofický materialismus pozdějšího století, evropská teologie a filosofie dějin, „reformace“ a revoluce 13. až 19. století.“³⁰.

Řehoř VII. a jeho následovníci v tomto boji získávají pomocníka, mladou reformní šlechtu, která se od svých „starých otců“ obrací k „novému otcí“ - papeži, a předává mu své (reformované) kláštery. Dochází tím k důležitému zformování této mladé reformní šlechty, která duchovně vyžívá v novém řád cisterciáků (1098), premonstrátů (1120), kartuziánů a karmelitánů, a ve světské oblasti pak v dvorskou kulturu „křesťanských rytířů“ (12. a 13. století)³¹.

Díky tomuto papežskému vítězství přecházejí od konce 11. století odznaky moci – minimálně v Itálii - na papežskou církev, papež zaujímá postavení císaře a krále ve světě. Dochází také k propojení italských měst a království Francie, Anglie, Uher a Španělska coby západní (guelfské) Evropy s kurií proti zemím ghibellinským³², které jsou nyní novou východní říší.

“Německé myšlení i „říše“ se tak dostávají do situace, které bude obojí udržovat až do 19. století jak ve velkém napětí, tak i v plodnosti: Walter von Vogelweide³³ vyjadřuje nenávisť nejširších lidových vrstev vůči papeži, který převrací správní řád věcí, Gottfried ze Štrasburku³⁴ se vysmívá císařskému a církevnímu řádu spásy jako lži a fikci, Hildegarda z Bingeny předpovídá pád papežské církve“³⁵.

Papežové byli od poloviny 11. století opravdoví teokrati, kteří vládli části západního křesťanstva, a

27)str. 91, Heer, 2000

28)neboli reforma clunyjská - podle benediktinského kláštera v Burgundsku – Cluni. Jednalo se o reformní hnutí katolické církve. Poté, co byl Řehoř VII. povýšen na papežský stolec, zahájil politickou a církevní reformu, jejímž hlavním cílem byla libertas ecclesiae, čili svobodná církev, zbavená jakéhokoliv vměšování.

29) str. 336, Brook, 2006

30) str.85, Heer, 2000

31) str: 94, Heer, 2000

32) guelfové a ghibellini byla mocenská seskupení italských a německých šlechtických rodů a měst, která v době středověku bojovala o ovládnutí území střední a severní Itálie. V době nástupu štaufské dynastie na císařský trůn (1138) se římsko-němečtí císaři snažili politicky i vojensky ovládnout území severní a střední Itálie, které formálně náleželo ke Svaté říši římské, avšak ve skutečnosti bylo pod silným vlivem papežů a na říši bylo prakticky nezávislé. Gibellini patřili mezi stoupence císaře, Guelfové pak byli stoupenci papeže. (viz: <http://wopedia.mobi/cs>)

33) Walther von der Vogelweide (1170 - 1230) byl německy píšící lyrický básník a jedna z největších postav německého minnesangu. název „minnesang“ je odvozen od slova minne, které ve středověké němčině znamenalo láska, a které bylo hlavním tématem jejich tvorby. (viz: cs.wikipedia.org).

34) Gottfried ze Štrasburku - další postava německého minnesangu, (umírá v roce 1210) - jeden z prvních německy mluvících básníků, který se zabýval artušovskou tematikou(viz:<http://merlin.mysteria.cz/original/literatura/umlit.html>).

35

94, Heer, 2000

) str.

často museli na obranu svých zájmů vystupovat i vojensky³⁶. V průběhu 11. století nabývá na intenzitě -v souvislosti s válečnickou pomocí křesťanských rytířů - vytlačování Maurů na Pyrenejském poloostrově křesťany. Tuto španělské vytlačování podporuje v druhé polovině 11. století papež Alexandr II. (papežem od roku 1061) a jeho nástupci, kteří hlasitě obhajují právo stolce sv. Petra na území dobytá na muslimech ve jménu (podvržené) „Konstantinovy donace“³⁷.

Římská církev, která byla v rukou skupiny reformátorů od nynějška vyzývala válečníky k novému typu konverze: namísto odložení zbraní a vstupu do kláštera, jak bylo doposud zvykem, si měli bojovníci zachovat své místo ve světě a pracovat na vítězství míru – a to za cenu boje.

Podobná válečná tažení, vedená se schválením papeže, tak získávají sakrální povahu. A pro povzbuzení Španělů k aktivnější účasti v boji proti maurům, doplňují Alexandr II. a později Řehoř VII. s Urbanem II. své výzvy duchovními přísliby. Alexandr II. a pak Řehoř VII. povzbuzují ozbrojený boj milánských, příklánějících se k papežovým tezím, proti kléru nepřátelskému k reformám³⁸. Řehoř VII. je také prvním, kdo požadoval pomoc ohroženým křesťanům na Východě, stejně jako osvobození Jeruzaléma a Svaté země ve službách svatému Petru. Jednalo se o skutečnou výzvu k ozbrojené výpravě, jejímž cílem bylo současně bránit křesťany a dobýt nazpět nedávno ztracená území, ale také za hranicemi těchto území osvobodit Jeruzalém a Boží hrob, ovládaného od roku 638 muslimy³⁹.

Téma osvobození Jeruzaléma a svatých míst se stává ústředním bodem křížové výpravy, kterou Urban II. posléze rozvinul jako téma svaté války, která od slov přešla k činům. Dle něj Bůh nyní vyzývá svůj lid k osvobození církve i křesťanstva a ke znovudobytí bývalých křesťanských zemí, především Jeruzaléma. Dobyvačná vojenská operace, křížová výprava, se stává zároveň poutí⁴⁰.

Válka proti muslimům, ve Svaté zemi nebo na Pyrenejském poloostrově, začala přitahovat stále větší počet rytířů. Tito válečníci byli na jedné straně připraveni se ve jménu Božím obětovat, na druhé straně je však do boje vedla naděje, že získají nemalý prospěch, tj. značnou válečnou kořist. V červenci 1099 jsou účastníci křížácké výpravy u cíle, Jeruzalém je dobyt.

Vůdcové první křížácké výpravy doufají v pomoc Alexia I., byzantský císař ale s pomocí nějak nespěchá. Řekové jsou podezíráni, že sabotují snahy západních rytířů o osvobození Svaté země. Od poloviny 12. století dozrává myšlenka, že Konstantinopolis představuje překážku na cestě křížáků k Jeruzalému.

Pozdější křížácké výpravy vycházely především z toho, že latinské státy v Palestině, obklopené nepřátelskými muslimy, potřebovaly pravidelný přísun ozbrojených oddílů. Dobytí Edessy v roce 1147 vyvolalo druhou křížáckou výpravu a dobytí Svatého města Saladinem, v roce 1189 předchází křížové výpravě třetí, papež zde prohlašuje za příčinu katastrofy hříchy křesťanů. V letech 1202 - 1204 se pořádá čtvrtá křížová výprava, v roce 1204 je poprvé dobytá Konstantinopolis. Západ se zmocňuje pokladu relikvií, města Byzance. To mělo budít dojem, že dobytím Konstantinopole bude umožněno obnovení jednoty církve, ale ve skutečnosti to způsobilo definitivní roztržku mezi oběma

36) str. 178, Brooke 2006

37) str. 255, Le Goff, Schmitt, 2002. Tato padělaná listina, údajně vystavená římským císařem Konstantinem I. Velikým, měla zaručovat papeži Silvestru I. a jeho následovníkům nadvládu nad Římem, Itálií a celou západorímskou říší – viz: viz.: cs.wikipedia.org

38) str. 255, Le Goff, Schmitt, 2002

39) str. 256, Le Goff, Schmitt, 2002

40) str. 259, Le Goff, Schmitt, 2002

částmi křesťanstva definitivní⁴¹.

Evropané založili ve Svaté zemi křižácké státy, některé se zde udrželi téměř dvě stě let. Poslední křižácké město padá v Palestině, od té chvíle už žádný papež vojenskou akci k osvobození Jeruzaléma neuspořádal. Křižácké výpravy ve svém důsledku neuspěly a poškodily tím autoritu církve. Křižová tažení skončila jak těžkým vojenským neúspěchem, tak hlubokou mravní krizí⁴².

Na evropském kontinentu však křižové výpravy pokračovaly. Kromě tažení proti pohanům to byly války proti křesťanským kacířům, největší z nich byly výpravy proti jihofrancouzským katarům, českým husitům či Pobaltským Slovanům. Později jsou namířeny i proti politickým nepřátelům papeže⁴³.

Zápas Svaté říše římské a církve ožívá opět za Fridricha I. Barbarossy⁴⁴, (Hildegarda si s ním často dopisovala), který dosáhl císařského titulu - před svou korunovaci v Římě- v červnu 1155. Znovu se ujímá větší části vlády nad Itálií a tím jednoho z hlavních prostředků nátlaku na papežskou moc⁴⁵.

Další z rodu Štaufských - Fridrich II. - (1194-1250), byl synem císaře Jindřicha VI⁴⁶. Papež Inocenc III. napomohl jeho zvolení za krále Germánie (1211-1212) a Honorius III. jej v roce 1220 v Římě korunoval. Od roku 1228 však Fridrich II. začíná vést velký zápas s papeži Řehořem IX. a Inocencem IV. V boji je podporován italskými ghibellini, mezi které patřila především šlechta, která byla proti papeži a přílišnému rozšíření pravomocí měst. Přesto, že byl exkomunikován, podnikl v roce 1229 křižovou výpravu do Svaté země, kde se zasloužil o obnovení Jeruzalému a zde byl také ve stejném roce korunován. Palestinu musel ale stejně opustit, když byla papežskými vojsky napadena Sicílie a dobytá Neapol. Papeže především popudilo, že Fridrich povolil na svém území islámskou bohoslužbu⁴⁷.

Fridrich II. vládl především v Itálii, chtěl ji vládnout jako „orientální monarcha“⁴⁸. Papežství v zápase s Fridrichem pokračovalo, v roce 1245 jej Inocenc IV. prohlašuje za kacíře, dle papežových stoupenců – guelfů- je Fridrich II. zosobněným Antikristem.

Antikrist je postavou z Apokalypsy, která měla organizovat pohromy předcházející konec světa.

41) str.

62, Goff, Schmitt, 2002

42) str.

20, Sokol, 1993

43) str.

849, Goff, Schmitt, 2002

44) Fridrich I. Barbarossa – (1122-1190,) byl římským císařem - 1152 – 1190- z rodu Štaufů, syn Fridricha II. Švábského. Téměř celý život prožil v konfliktu s městy v Itálii. Podrobit si zcela Itálii se mu ale nikdy nepodařilo. Řešil také problémy s vyjasňováním pozic císařství ke kléru a papežství, které prožívalo schizma.

45) V Českých zemích v té době vládne Vladislav II. (1110 – 1174), český král z rodu Přemyslovců, který přispívá k založení nových misijních řádů v českých zemích – augustiniánů a premonstrátů. Jeho neméně důležitou iniciativou byla také účast na válkách císařů Svaté říše římské, Fridrichu I. Barbarossovi pomáhá v boji o severoitalská města – především o Milán v roce 1158.

46) Jindřich VI. Štaufský (1165 - 1198) byl synem Fridricha I. Barbarossy. Od roku 1191 se stává císařem Svaté říše římské a také sicilským králem – 1194-1197. viz: <http://cs.wikipedia.org/wiki>

47) cs.wikipedia.org

48) Obklopoval se křesťanskými, židovskými a arabskými učiteli, zajímal se o vědy, zasloužil se o založení státní univerzity v Neapoliv roce 1224. Str. 583, Le Goff, 583

Antikrist je protikladem Krista, „proti Antikristu se postaví jiná osobnost a pokusí se pod svou vládou znovu sjednotit lidské pokolení, aby je dovedla ke spáse – bude to císař konce světa-, a Antikrist bude nakonec poražen Kristem, který znovu sestoupí na zemi“⁴⁹. Ve středověku se stal náboženskou i politickou propagandou, která spasitele z konce světa spatřovala v různých politických vůdcích. Dle guelfů byl Antikristem Fridrich II., ve Svaté říši naopak Fridrich II. vystupuje jako dobrý císař z konce světa. Postava Antikrista nachází zvláště příznivou půdu ve Svaté říši římské 12.století u Anselma z Havelbergu⁵⁰, Gerhoch z Reichersbergu⁵¹ či Hildegardy z Bingenu⁵². Hildegarda ho spatří ve snu jako satanova dvojníka: „*Zvíře s nestvůrnou hlavou, černé jako uhel, s planoucíma očima, s oslíma ušima, jehož velké rozevřené čelisti byly ozdobeny železnými háky*“⁵³.

1. 2. Každodenní život ve středověku

Mezi 11:-13. století dochází v západní Evropě k prudkému hospodářskému rozvoji. Původ tohoto rozmachu byl v půdě, která byla ve středověku základem všeho, velmi stoupá výměra obdělávané půdy, dochází k rozmachu zavádění zemědělských pracovních postupů a technik, které měly uchránit rostoucí populaci od hladovění⁵⁴. Vládnoucí třída se stává třídou velkých vlastníků půdy, pozemková šlechta podporuje pokrok v zemědělské výrobě. Dochází k vzrůstu počtu obyvatel, což má mimo jiné také rozhodující vliv na pro šíření křesťanství.

V 11. a 12. století stoupají výnosy, zvyšuje se urbanizace, rodí se rozvíjí středověké město. A to nejen díky oživení obchodu, ale také díky rozkvětu zemědělství v západní Evropě, které začalo městská centra lépe zásobovat potravinami i lidmi. Zvyšoval se i počet obchodníků, plavících se do Středomoří, západní Evropa rozšiřovala své hranice⁵⁵. Středověká církev se podílí nejen na rozvoji křesťanského světa, ale je také činná v ekonomické rovině. Středověká církev byla v porovnání s panovnickou mocí mnohem lépe organizována a více centralizována. I když nevlastnila velké mocenské prostředky, opírala se o pevnou disciplínu mnišských řádů a do určité míry i církevních hodnostářů a kněží, měla docela dobře organizovaný daňový systém a její nehmotné donucovací prostředky – klatba a interdikt, byly ještě ve 13. století velmi účinné⁵⁶. V 11. a 12. století církev chrání kupce a pomáhá jim překonat předsudek, který mu do nynějška vynášel opovržení zahálčivé panské třídy. Církev postupně začne rehabilitovat činnost uskutečňující hospodářský rozkvět a z práce coby trestu, jak stojí v Genezi (člověk, který zhřešil, musí za pokání v potu tváře dobývat svůj chléb), tvoří hodnotu vedoucí ke spáse.

49) Str.271, Le Goff, 2005

50 Anselm z Havelbergu, (1100 – 1158), biskup a státník Svaté říše římské a působil jako sekulární a náboženský velvyslanec v Konstantinopoli. Viz: <http://en.wikipedia.org/wiki>

51) Gerhoch z Reichersbergu, (1093 - 1169) byl jeden z nejvýznamnějších teologů Svaté říše římské ve 12. století. Viz: <http://en.wikipedia.org/wiki>

52) Str. 271, Le Goff, 2005

53) Str. 271, Le Goff, 2005

54) str.21, Brooke, 2006

55) str. 21, Brooke, 2006

56) str. 18, Sokol, 1993

Duchovní a kulturní atmosféra byla ve středověké Evropě jiná, než jak ji vnímáme dnes, také životní podmínky byly rozdílné. Lidé žili v neustálé nejistotě a ohrožení, smrt byla běžným jevem. Mnozí lidé byli ve středověku analfabeti, do 13. století to platilo o většině laické populace. Mluvené slovo mělo v tomto světě velikou sílu, významnou úlohu ve vzdělávání středověkého člověka měla také paměť⁵⁷.

Středověký člověk vycházel z víry v Boha, jen pomocí Boha dokázal chápat svět kolem něj a své místo v něm. Středověký člověk vnímal sama jako boží stvoření. Člověka stvořil Bůh, vložil mu do rukou vládu nad přírodou, ale Adam se dopouští hříchu. Od nynějška v něm proto žijí dvě bytosti, jedna je stvořena k „obrazu Božímu“, druhá je vyhnána z ráje a odsouzená k utrpení. Převládá zde polarizace Kristus – Antikrist, ve 12. století také postavy Antikrista zmocňuje náboženské divadlo a uvede ji ve všeobecnou známost. Středověký křesťanský člověk není v těsném kontaktu s Bohem, je spíše předmětem boje, který vede ďábel proti dobru, obsaženém v Bohu. Záleží na člověku a jeho svobodné vůli, zda přijme či odmítne milost - a tím spásu, nebo zda dojde k ztracení.

Tento obraz slabého, před Bohem pokořeného člověka je prostoupen celým středověkem, více se ale prosazuje v období raného středověku od 4. do 10. st. a v 11. – 12. st., zatímco optimistická vize člověka - obrazu Božího, který je schopen zajistit si svou spásu na zemi, začíná převládat od století 12.-13. (V době působnosti Hildegardy z Bingenu). Ve 12. století ve středověké západní Evropě ještě posedlost smrtí - ani veliké chiliastické hrůzy – neznají. Spíše než atmosféra hrůzy zde převládá atmosféra nadšení, a to díky úspěchům prvních křížových výprav⁵⁸).

Ve 12. století také postavy Antikrista zmocňuje náboženské divadlo a uvede ji ve všeobecnou známost.

Středověký člověk také ještě zcela jasně nevnímá hranici mezi světem neviditelným a viditelným, neviditelný svět do jeho každodenního života neustále zasahuje⁵⁹. Peklo či ráj jsou pro středověkého člověka na dosah ruky, věří v zázraky, světcí zde mají velkou moc při přímlovách u Boha.

Středověkého člověka ovládá také svět symbolů, symbol vládne umění, hlavně v architektuře, i kostel představuje v první řadě systém symbolů. Symbol se prosazuje v politice, ovládá literaturu, nejčastěji formou alegorie⁶⁰.

Velká část života středověkého člověka se odehrávala v kostele nebo jeho okolí, kostel byl nejen důležitým místem setkávání, byl posvátnou stavbou, stavbou ke chvále boží a také výrazem bohatství celého města. Život v něm uspokojoval vyšší duchovní potřeby, v násilných dobách představoval místo rozjímání ale i vzdělání. Teprve v Hildegardině době vznikaly ze soukromých učilišť učenců, klášterních a biskupských škol první univerzity.

Mnoho klášterů přijímalo pouze osoby urozené a bylo také šlechtici založeno, mnoho aristokratů také zaujímal v církevním a světském životě vysoké postavení. Pokud však šlo o vzdělávání v kláštorech, existovala tu „dvojkolejnost“: muži měli v tomto ohledu dveře zcela otevřené, zatímco ženy se učily pouze číst a psát, jinak byly znevýhodňovány⁶¹. Hildegarda z Bingenu byla jednou z mála žen, na kterou se mocní té doby obraceli o odbornou radu nejen v teologických a politických, ale i v mnoha jiných otázkách.

57) str. 32, *Le Goff, 1999*

58) str. 12, *Le Goff, 1999*

59

) str.

31, *Le Goff, 1999*

60

) str.

33, *Le Goff, 1999*

61) str. 18, *Schafer, 2003*

Hildegardino dopisování s jeptiškami a abatyšemi nám ukazuje několik konstant každodenního a duchovního života v kláštorech. (Bylo zachováno celkem 71 dopisů⁶² ve kterých si Hildegarda dopisuje s ženami, žijících v kláštorech⁶³.) Spousta se jich zdá v utrpení. Přejí si stát se poustevnicemi, postavení poustevnic vnímají jako méně trpké. Pro mnohé z těchto žen byl klášter evidentně jen jednou z etap: přejí si hledat Boha v té nejúplnější izolaci, trpí tíhou povinností, které je nutné vykonat, tíživostí jejich zodpovědností, přicházejícím ze světa. Jestliže píše Hildegardě, je to z důvodu touhy po povzbuzení v tomto směru. Na tyto očekávání, tyto starosti, Hildegarda radí umírněnost a odhodlanost. Sama se staví proti přání úniku do ústraní, proti apatii, své dopisovatelky naopak pobízí k naplnění svých povinností až do samého konce, neutíkat od nich. Z těchto dochovaných dopisů číší Hildegardina nedůvěra před všemi formami askeze a před všemi pokusy odmítání světa. Svě světenkyně varuje před špatným účinkem neuspořádané fantazie snů, které narušují klid duše a brání brání duši zabývat se věcmi podstatnými. Základem každého poznání bylo dle Hildegardy poznání sebe sama⁶⁴.

1.3. Duchovní život ve středověké Evropě

Narození i život Hildegardy z Bingen (1098-1179) se i v oblasti duchovního života odehrávaly v době plné přeměn. V roce 1054 dochází k roztržce, a rozdělení, nejprve na úrovni biskupů a teologů, postupně ale vyústí v definitivní drama čtvrté křížové výpravy, v roce 1204. Rozdílné jazyky, duchovní založení i civilizace od 4. století postupně napomáhaly zpřetrhávat pevná pouta, která Východ a Západ spojovala. Z duchovního hlediska pak evropské středověké myšlení také velmi ovlivnilo znovuobjevení spisů řeckých přírodních filozofů.

Zatímco Byzanc žije nadále kulturním a duchovním odkazem řeckých Otců, na Západě opadá zájem o řeckou patristiku ve prospěch Augustina. V kláštorech přesto ale ještě přežívá stará liturgická a teologická tradice, těžící mj. z Jana Kassiana⁶⁵ (360?-435), Dionyzie z Areopagu⁶⁶ a Jana z Damašku⁶⁷; klášterní teologie zůstane až do 12. století v větší části shodná s teologií východní; bude ale přesto postupně směřovat k snížení důvěryhodnosti smyslového vnímání, k jeho omezení na symbol, nebude mít už sílu odolat útoku a kontrole scholastické teologie, okouzlené - od 11. století - aristotelským racionalismem.

Středověká křesťanská společnost se vyvíjí; rozdrobení společnosti odpovídá i rozdělení mnišských řádů. Před 11. stoletím na Západě existoval jednotný benediktinský typ řeholnictví; na konci 11. století se však počet řádů zvyšuje. Většinou se odlišují podle povahy svého zakladatele, geografického umístění a okolností, za kterých byl zakladatel povolán do služby Bohu a církvi, jejich rozdíly se také projevují v osobní zkušenosti zakladatelů. Náboženská základna všech těchto škol je však jedna: Písmo, Starý a Nový zákon, dogmata, psaná a ústní tradice církevních Otců.

62) do některých je možné nahlédnout prostřednictvím knihy: *Listy sv. Hildegardy z Bingen, přel. B. Konařík, Krystal, Olomouc 1948*

63) str. 28, *Gouguenheim, 1996*

64) str. 200, *Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002*

65) Jan Kassian (360?- 435) se významně zasloužil podobu západního mnišství. *Sepsal duchovní pokyny pro mnichy, katolické církvi je uctíván jako svatý. Viz: <http://cs.wikipedia.org>*

66) Dionysios z Areopagu – jde o novozákonní postavu, asi soudce z Areopágu, který se po Pavlově kázání obrátil na křesťanství. *Viz. <http://cs.wikipedia.org/>*

67) Jan z Damašku, (675?-750?), byl byzantským teologem a mnichem. *Vytvořil pojednání o asketickém životě, komentáře k Pavlovým epištolám a řadu hymnů - některé z nich dodnes užívá byzantská liturgie.*

1.4. Západní řeholní řády

Žádná jiná řehole neměla tak velký vliv na západní mnišství jako právě řehole Benedikta z Nursie⁶⁸, kterou Benedikt v 6. století vytvořil pro svou mnišskou komunitu na Monte Cassinu.

Křesťanské mnišství vycházelo z Písma svatého, Starého i Nového zákona. Určitá místa v Bibli buď určovala všechny druhy mnišského života jako celek, nebo se alespoň stala biblickým základem některých jeho zvláštních forem. Mnišství tedy znamenalo a znamená život podle Písma svatého v následování Ježíše Krista. Benedikt formuloval tento vztah celého mnišského života k bibli slovy „*per ducatum evangelii*“ - pod vedením evangelia⁶⁹

Pro Benediktovu Řeholi měly rozhodující význam Augustinovy myšlenky. Řeholní tradice šířená jeho jménem byla pro Benedikta především ideálem společného života podle vzoru prvotní církevní obce v Jeruzalémě. Mnišství pak dle Benedikta představuje život „*pod řeholí a opatem*“ /Benedikt, 1998, str.24/, slovo „řehole“ tu nese význam pevného propojení mnišství se svatým Písmem.

Řehole svatého Benedikta je ale především knihou duchovních poučení, komunitám mnichů měla zprostředkovat „život podle evangelia“. Řehole obsahuje v 73 člancích jak teoretický, tak duchovní základ mnišství. Mottem řádu je heslo „*Ora et labora*“ - „modli se a pracuj“. V Řeholi jsou daná jasná pravidla, potřebná pro různé funkce společného života. Mnichy povzbuzuje svými praktickými pokyny, předpisy o denním řádu i trestními sankcemi. To všechno má ale význam duchovní a mělo se tomu také rozumět jako prostředku k dosažení duchovního cíle.

Charakter klášterní komunity vystihuje v Benediktově Řeholi prvokřesťanský symbol „*Božího domu*“⁷⁰, domu, který postavil sám Bůh na místě, které určil a kde jsou lidé jeho hosty. Boží dům zde není jenom názvem pro stavbu, ale i symbolem pro komunitu, která je Kristovým tělem a příbytkem Ducha.

Důležitým prvkem komunity je v Benediktově Řeholi také stabilita – stálost, a to ve smyslu pevného pouta na daný klášter. Mnich svobodně volí jedno místo, jelikož věří, že právě tam najde prostor, ve kterém může hledat Boha, jít mu vstříc. Stálost je tu především procesem učení, který upevňuje základní duchovní postoje.

Benedikt mnichům doporučoval usilovné hledání Boha, byla to i jeho vlastní volba. Duchovní život je dle svatého Benedikta uměním - „*ars spiritualis*“: jedním ze základních postojů, které mají určovat společný život mnichů, je podle Benedikta radost. Radost je zde postojem biblickým, ztělesňuje silnou víru, vděčnost, živou naději i úžas nad velkými Božími skutky.

Celá cesta *ars spiritualis* s různými hledisky - jakou jsou naslouchání, poslušnost, mlčení, pokora, rozlišování dobrého a zlého i radost - je ale především cvičením v jediném: v postoji lásky.

Benedikt používal pro označení lásky tři slova: *diligere* –milovat z rozhodnutí vůle - znamená postoj lásky k Bohu, opatovi, k bratrům; dále *amor* - láska, která upoutává celou bytost člověka a zahrnuje i city(touto láskou mají mniši milovat Krista); a naposled *caritas* – láska, vytvářející z pouhého společného života lidí „bratrství“. Tato *caritas* se projevuje vzájemnou službou, je také příznačným rysem služby hostům, a také je láskou Boží – *caritas Dei* - „která svou dokonalostí vyhání strach“⁷¹.

Podle Benedikta z Nursie měly být kláštery místy pokoje v nepokojném světě. Pokojem zde mínil

68) Narozen přibližně v roce 483, umírá přibližně v roce 543

69) str. 20, Benedikt, 1998

70) str. 33, Benedikt, 1998

71) str.44, Benedikt, 1998

proces, který vede ke kultuře lásky. A právě tento pokoj - *Pax benedictina* - po staletí formoval křesťanský západ.

Řehole Benedikta z Nursie se pomalu šířila i za hranice Itálie. V roce 731, v době prvního germánského koncilu, byla Řehole svatého Benedikta schválena jako závazná pro všechny mnichy v Germánii, od 9. století se postupně - díky misijní činnosti benediktinů - dostává do západní Evropy a pomalu se stává jedinou závaznou řeholí klášterů západní Evropy.

Od 8. století společně s mužskými kláštery vznikají v západní Evropě i kláštery ženské, např. Nonnberg v Salzburgu, který byl založen v roce 713 a je považován za nejstarší benediktinský klášter v německy mluvících zemích.

Veliký vliv na působení benediktinského řádu měl také v 8. století Benedikt Aniánský.(750- 821). Byl synem vizigótského hraběte z Maguellone, ležící v jižní Francii. Jako mladý se dostal do osobní gardy Karla Velikého. V roce 774, když Karla Velikého provázela do boje proti Longobardům, spadl do řeky, kde téměř utonul. Obrátil se s prosbou k Bohu a svou záchranu přijal jako pokyn k dokonalejšímu obrácení. Po skončení služby odešel do kláštera sv. Sequana v Burgundsku, a po té do Akvitanie, kde založil klášter, zvaný Aniánský⁷². Zde se, spolu s několika mnichy, snažil o zachování řehole podle původních pravidel sv. Benedikta. Benedikt Aniánský vynikal dobrotivostí a láskou, pomáhal chudým a nešťastným lidem. Syn Karla Velikého, Ludvík Zbožný, si ho oblíbil a podporoval jeho snahy o obnovení života v benediktinských kláštorech. Cílem Benedikta Aniánského bylo vytvořit v rámci komunity společný řád každodenního života⁷³. V roce 814 byl ustanoven opatem kláštera sv. Maura v Alsasku a nakonec mu Ludvík Zbožný – už jako císař- svěřil dozor nad ostatními kláštery své říše. Benedikt Aniánský vyložil v osmdesáti kapitolách obnovu řádu podle původní benediktinské řehole a jeho řád byl také v roce 817 potvrzen samotným císařem.

Právě společně s Benediktem Aniánským dochází ke změně, která bude mít velký význam pro samotný způsob klášterního chování. Klášter nepřestává být místem askeze a osobního pokání, útočištěm např. před válečníky, ale stává se také především místem společné a veřejné modlitby⁷⁴.

1.5. Středověké západní mnišství

Západní mnišství je v karolínské době téměř zcela mnišstvím benediktinským, podléhajícím přesné organizaci.

Za vlády Karla Velikého a jeho následovníků bylo vlastnictví klášterů privilegiem krále, zástupy mnichů se ve velkých královských opatstvích za krále modlili a zajišťovali mu tak Boží ochranu. Klášter byl místem privilegovaného vztahu mezi vládci, šlechtici a klášterními fundacemi. A právě tento vztah hrál velmi důležitou úlohu při šíření západního středověkého mnišství⁷⁵.

V 10. a 11. st. se v západní Evropě rozpadá centrální moc, dochází k úpadku nejdůležitější úlohy biskupů. Mnišství, které z této krize vychází, nabývá vědomí vlastní ceny, pocitu nadvlády a schopnosti působit.

Kolem klášterů v té době vzniká mnoho zájmů, ústřední moc byla nedostatečná. Život v benediktinských kláštorech se odchyľuje od původní regule, která požadovala život v ústraní

72) viz.: <http://catholica.cz/?id=701>

73) str. 79, Le Goff, 1999

74) str. 50. Le Goff, 1999

75) str. 47, Le Goff, 1999

naplněný modlitbou a prací. Benediktini za dlouhá staletí své existence získali silné vazby na svět a politické kruhy, mniši opouštěli fyzickou práci, opovrhovali jí. To vyvolávalo tlaky a konflikty, rodí se vědomí postupného úpadku klášterní disciplíny, které vyvolalo podřízení kláštera okolní moci a zájmům⁷⁶. Klášter existuje díky moci, která ale stejně tak ohrožuje jeho existenci a samostatnost. Objevují se požadavky potvrzení původní a ustavující nadřazenosti mnišství, požadavek plné nezávislosti kláštera na společensko-politickém prostředí, kterého je součástí.

V 10. století vzniká hnutí, zdůrazňující návrat k evangelické prostotě. Jedno z nejznámějších reformních centrem se stal jihofrancouzský klášter v Cluny, Clunyjská reforma požadovala zpřísnění askeze a kladla důraz na liturgické složky klášterního života. Vystupuje proti zesvětštění církve, odmítala světské donace, staví se proti svatokupectví, klerickým manželstvím a konkubinátům, porušujících příkaz celibátu nebo proti udělování církevních funkcí laikům.

Ke clunyjskému klášteru se koncem 11. století a počátkem 12. století postupně přidávaly kláštery další. Rodí se nové řády, které jsou přesvědčeni, že je nutno odejít na „poušť“ a nalézt tu v samotě pravé hodnoty, kterým se západní svět neustále vzdaluje.

Clunyjské reformní hnutí našlo sympatie i u mnoha světských osob a to dokonce i panovníků Svaté říše římské, jakými byli například Ota I., Jindřich II. či Jindřich IV.

V roce 1098 vzniká mnišský Cisterciácký řád (*Ordo Cisterciensis*). Rodí se dne 21. 3. 1098⁷⁷ - v Burgundsku je založen „*clastrum novum*“, neboli nový klášter.

Cisterciácký řád vznikl jako reformní odnož benediktinského řádu, mniši zde žili podle zásad klášterního života hlásaných Benediktem z Nursie. Název získal podle latinské podoby místa, kde byl založen, označení Cistercium (*francouzsky Citeaux*) vzniká podle milníku staré římské cesty, která tudy procházela.

Cisterciácký řád se odvrací od přepychu a okázalosti a soustředí se na prostotu a odříkání podle hesla sv. Benedikta „*Ora et labora*“ (modli se a pracuj), od kterého benediktini postupně opustili. Řádu bylo zakázáno přijímat jakékoliv desátky, povinností byla manuální práce jak pro laické bratry, tak pro samotné mnichy.

Roku 1112 vstupuje jako novic do kláštera v Citeaux mladý Bernard⁷⁸, který se již v roce 1115 - jako 25letý - jmenován opatem nově založeného kláštera v Clairvaux. Postupně se stává vůdčí duchovní osobností své doby a velmi se zaslouží o rozšiřování řádu zakládáním nových klášterů. V roce 1135, kdy Bernard Clairvaux umírá, již v Evropě existuje kolem 300 cisterciáckých klášterů, z toho 68 bylo založeno z Clairvaux. V roce 1145 je jeden z mnichů cisterciáckého řádu jmenován papežem a přijímá jméno Evžen III.⁷⁹ Jde o prvního papeže, pocházejícího z cisterciáckého řádu.

V německých zemích a v Nizozemsku existovalo už v 10. století také několik významných ženských klášterů a ve 12. století se jejich počet ještě zvýšil. Na konci 13. století existovalo v Německu více ženských cisterciáckých klášterů než mužských. (Důvody, proč byly německé země a Nizozemsko přístupnější náboženským tužbám žen než ostatní evropské oblasti, nejsou ještě zcela jasné⁸⁰)

1.6. Benediktinský řád v českých zemích

První mužský benediktinský klášter byl založen v Praze na Břevnově v roce 993, svatým

76) str. 51, Le Goff, 1999

77) Ve stejném roce je narozena Hildegarda z Bingen

78) Hildegardin přítel, Hildegarda si s ním bude často dopisovat.

79) Evžen III. byl papežem v letech 1145 – 1153 – více se dočtete na: <http://catholica.cz/?id=2964>

80) str. 148, Brooke, 2006

Vojtěchem a Boleslavem II. Postupně, během několika následujících století, vznikají další opatství, k těm nejvýznamnějším patřily: klášter sv. Prokopa na Sázavě, Rajhrad, Třebíč, Kladruby, Emauzy, Broumov a další⁸¹.

Benediktinky přivedla do Čech v 10. století ctihodná Mlada Přemyslovna. Asi v letech 973-976 podnikla Mlada, sestra knížete Boleslava II., diplomatickou cestu do Říma, kde získala papežův souhlas k založení pražského arcibiskupství a prvního ženského benediktinského kláštera v Čechách - kláštera U svatého Jiřího, na Pražském Hradě. Tento klášter se po dlouhou dobu stává střediskem vzdělanosti a byl zrušen – jako i mnoho jiných klášterů – v roce 1782, Josefem II.

K významným ženským benediktinským klášterům patřilo opatství sv. Jana Křtitele v Teplicích (1164), ve 14. století opatství sv. Ducha na Starém Městě Pražském (zaniká 1420) a klášter Děťství Páně v Pustiměři u Žižkova (zaniká 1588).

Život ženské větve benediktinského řádu pak přicházejí do Čech obnovit až benediktinky ze Salcburku, na konci 19. století, v roce 1889 se usazují u Svatého Gabriela na Smíchově. Komunita se v něm postupně opět rozrůstala, v roce 1904 je dokonce několik benediktinek vysláno obnovit život v opatství sv. Hildegardy v Eibingenu. V roce 1918, po vzniku Československa, však sestry, většinou německé národnosti, odešly do rakouského Bertholdsteinu. Mužská větev benediktinského řádu byla obnovena v roce 1990, v Břevnovském klášteře. K obnovení ženského řádu došlo v roce 2007, kdy byl benediktinkami mnichovské komunity Venio založen klášter v Praze, na Bílé Hoře⁸².

III. HILDEGARDA Z BINGENU A JEJÍ DÍLO

1.1. Život Hildegardy z Bingenu

Hildegarda z Bingenu se narodila 17. září 1098 v Bermersheimu v Porýní, v místě, které je součástí nynějšího německého kraje Falce(tedy v jihozápadním Německu), na hradě Alzey jako desáté a poslední dítě šlechtických manželů, Edelfreiera Hilteberta von Bennersheima a Mechthildy von Vermersheim⁸³. Hildegarda pocházela z rýnské šlechty, jejichž přítomnost je v kraji Alzey doložená od konce 8. století.

O dětství a dospívání toho mnoho nevíme. Je známo, že již od malička vyrůstala Hildegarda jinak než její ostatní sourozenci. Byla velmi často fyzicky nemocná a už jako tříletá měla duševní stavy nezvyklého rázu. A už jako křehké dítě měla vize: „*Když mi bylo pět let, spatřila jsem veliké světlo, až se má duše zachvěla, ale jsouc ještě dítě, nedokázala jsem to vyjádřit navenek*“⁸⁴. Vidění mívala od útlého mládí až do dospělosti, měla je v plném vědomí, ve stavu bdělosti⁸⁵. A ještě v sedmdesátém roce svého života popřela, že by upadla během svého života - a svých vizích - do jakékoliv extáze. V předmluvě knihy Cestyvěz Svatá Gildegarda říká:

„ Od svého dětství až do této doby, a je mi více než sedmdesát let, stále vidím světlo v duši své, a nevidím ho zevnějšíma očima, neslyším ho zevnějšíma ušima, nepostřehuji ho myšlenkami srdce, aniž kterým z tělesných smyslů, při tom však zůstávají oči moje otevřeny, a ostatní tělesné smysly nezanechávají své činnosti. Toto světlo, které vnímám, není místní, ale je nekonečně jasnější než

81

www.benediktinky.cz) viz.:

82) viz: <http://benediktinky.cz>

83) viz: str. 10, Schäfer, 2003

84) viz: str. 71, Schäfer, 2003

85) viz: str. 20, Gougenheim, 1996

*světlo sluneční*⁸⁶.

Nicméně se Hildegarda, kromě několika duchovních osob, ve svém ranějším věku s těmito vizemi nikomu nesvěřovala, vyjevila je až později, ve svých čtyřiceti tří letech.

Když v roce 1106 hrabě Spanheim zbudoval na hoře sv. Disiboda pro svoji dceru Juttu malý ženský klášter, svěřili rodiče tehdy osmiletou Hildegardu této abytyši.

Taková životní rozhodnutí tehdy nebyla vzácná, čtyři Hildegardini sourozenci nastoupili stejnou cestu⁸⁷. Jako tzv. „nabídnuté“ Bohu, vstupovaly vyvolené dívky do kláštera nebo do klauzury a jejich dědické nároky či věno tímto přecházely na klášter. Takový čin často rodičům zvyšoval kromě zastání u Boha i společenské uznání, nadané děti měly navíc možnost rozvíjet své intelektuální vlohy. (Ve 12. století jsou mnišky v kláštorech stále početnější, stále častěji a intenzivněji se účastní intelektuálního života, především v údolí Rýnu).

Tak byla 1. listopadu 1106 Hildegarda spolu se svou ochránkyní Juttou a dalšími dívkami slavnostně uzavřena v poustevně na Disibodenbergu⁸⁸. O následujících pětadvaceti letech na Disibodenbergu se obecně také ví jen málo. Hildegardě se zcela jistě dostalo elementární výchovy, nikoli ale výchovy metodické, jaká byla obvyklá v mužských kláštorech.

Pravděpodobně na ní mělo největší vliv vzdělání, které se jí dostalo prostřednictvím Jutty: základy četby a psaní, postačující ke čtení svatých textů, ale nikoliv pro napsání učeného díla⁸⁹. Gramatiku Hildegarda příliš neovládala, naučila se základy latiny, ale bez toho, aby studovala syntaktické struktury⁹⁰. Jistě znala dobře Bibli, jistě znala knihy, které se v té době objevovaly téměř v každém klášteře: rukopis Řehoře Velikého - *Moralia in Job*- pojetí hříchu a smrti, jako i další díla liturgická, se vši pravděpodobností měla k dispozici rukopisy týkající se životopisů Svatých, většinou místních, jistě bylo v klášteře k dispozici několik krátkých léčebných příruček. Hildegardě se tedy dostalo klasického vzdělání řeholnic tehdejší doby.

Další důležitý úsek Hildegardina života začal po smrti magistry Jutty, která kolem sebe shromáždila zástup novic a mladých jeptišek. Tehdy, v roce 1136, byla klášterní komunitou její nástupkyní na Disibodenbergu zvolena Hildegarda. Hildegarda z Bingenu se tak stává představenou ženského kláštera a první její snahou je, aby mnišský řád - řehole sv. Benedikta -soubor pravidel svatého Benedikta pro život v katolickém klášteře, přehledně rozdělený do 73 kapitol - byla v jejím konventu úzkostlivě zachována.

Významný zlom v dosavadním Hildegardině životě představoval rok 1141, bylo jí tehdy čtyřicet tři let. Hildegardě se v té době dostávají silné vizuální a zvukové zážitky, jedná se především o vize hříchu, vykoupení, vize o povaze kosmu, o podstatě Boha, o lidské duši. V jedné vizi jí hlas vybízí, aby začala hovořit a psát o svých mimořádných zážitcích: „*Ó, člověče křehký, a popele popela, a hnilobo hniloby, říkej a piš, co vidíš a slyšíš. Ale protože jsi bázlivá v řeči, a jednoduchá na výklad, a neučena k sepsání věcí těchto, říkej a piš je nikoli dle úst člověka, ani ve smyslu lidského slohu, nýbrž tak, jak to v nebeských z hůry dívech Božích vidíš a slyšíš, (...), tak tedy i ty, ó člověče, říkej to, co vidíš a slyšíš; piš to nikoli dle sebe, a nikoli dle jiného člověka, nýbrž dle vůle vědoucího, vidoucího a pořádajícího vše v tajích mysterií svých*“⁹¹.

To jí dodává potřebnou odvahu a kontaktuje arcibiskupa Heinricha s žádostí o podporu a povolení

86) str: 198, Hildegarda, 1911

87) str: 20, Gouguenheim, 1996

88) str: 24, Schäfer, 2003

89) str: 55, Gouguenheim, 1996

90) str:55, Gouguenheim, 1996

91) viz: str. 3, Hildegarda, 1911

vize zapsat. Skupina vybraných kleriků později potvrzuje její vize jako skutečné. Od této chvíle, na tomto základě, po dobu deseti let, začíná Hildegarda pracovat na svém hlavním, několikadílňém, teologickém díle *Scivias – Cestyvės.*, kde zaznamenává svých dvacet šest vizí. *Scivias* - toto pojednání rozdělené na tři části - popisuje stvoření světa, vtělení Slova, které se stalo člověkem, a příběh o spasení. Některé vize se týkají proroctví, jiné jsou kritikou hříchu, další popisují vesmír.

Své mystické dílo *Scivias* Hildegarda diktuje latinsky a německy, její sekretáři se ujímají úkolu převést její diktát do dobré latiny. Mnich Volmar z mužského kláštera na Disibodenbergu byl nejen jejím prvním pomocníkem, ale Hildegarda ho označovala i za svého učitele⁹².

I když byla Hildegarda v té době neustále vyzývána okolím, aby v díle pokračovala, přepadaly jí neustále pochyby. Když byla v největší nouzi, obracela se na tehdy již slavného opata a především významného středověkého teologa, filosofa a myslitele, Bernarda z Clairvaux.

Bernard z Clairvaux, velmi nadaný, kontemplativní člověk, byl nejen mužem církve (zajímaly ho problémy křesťanství), ale i mystik. Samotná mystika Bernarda z Clairvaux prostoupila celé 12. století, jeho hlavním tématem bylo téma duše. Tento námět se u něj shoduje s nejvyšší duchovní zkušeností, neboť je smířením toho, co je nahoře, s tím, co je dole, nebes a země. Podle Bernarda začíná vše poznáním sebe sama, v tomto vývoji člověk přechází od vnějších smyslů ke smyslům vnitřním. Hildegarda z Bingen s Bernardem z Clairvaux udržovala mnoholeté přátelství, často si společně dopisovali.

K velkému obratu, vzhledem k Hildegardiným pochybnostem, však došlo v souvislosti s návštěvou papeže Evžena III. (papežem od roku 1145 až do roku 1153), v Trevíru, v listopadu 1147. Když Evžen III, v doprovodu Bernarda z Clairvaux, opustil pod tlakem římských nepokojů své město a cestoval po rýnských krajích, doslechl se o viděních tehdy již známé vizionářky⁹³. Na prosbu mohučského arcibiskupa, kterého opat Kuno o Hildegardě podrobně informoval, se její vize staly mimo jiné předmětem jednání synody, která se konala od 30. listopadu 1147 do února 1148. V městě Trevíru se tehdy shromáždilo mnoho biskupů a osmnáct kardinálů, němečtí, valonští, vlámské, francouzští, angličtí, toskánské, do města přijel i - jako jeden z papežových poradců - Bernard z Clairvaux. Papež Evžen III. se tehdy rozhodl případ Hildegardy blíže vyšetřit a poslal na Disibodenberg komisi na přezkoumání a poté si sám některé části *Scivias* přečetl. Evžen III., nejspíš pod vlivem Bernardovým, Hildegardinu proročnou úlohu tímto uznal⁹⁴. Veřejná dráha Hildegardy byla započata, od této chvíle se stává viditelnou postavou v celé Svaté církvi. Zde počíná nejen korespondence mezi papežem a Hildegardou, ale od koncilu, v roce 1148, se benediktinka stává známou po celém Západě. Světští vládci i zástupci duchovní vrchnosti, zároveň však i nemocní a prostí lidé začali putovat ke „svaté panně“, či k tzv. „porýnské věštkyni“.

Opatství na Disibodenbergu začalo být malé, pro Hildegardu dozrála doba pro založení nového a většího ženského kláštera. Přes odpor benediktinšních mnichů z Disibodenbergu rozhodl arcibiskup v otázce založení kláštera Rupertsberg (nedaleko slavného města Bingen, ležící u břehu Rýnu), ve prospěch Hildegardy: Rupertsberg je nazván podle jiného svatého, Ruperta Salzburského, (biskupa, pocházejícího z francouzského královského rodu Merovingů), jehož biografii Hildegarda později také sepíše. Její klášter tak napříště nemusel podléhat Disibodenbergu, ale přímo mohučskému arcibiskupovi. 1. května 1152 tak dochází k oficiálnímu vysvěcení klášterních budov na Rupertsbergu mohučským arcibiskupem Jindřichem I. a Rupertsberg se stává opravdovým centrem spirituálního života i náboženského putování v tehdejší německé říši.

92) viz: str. 30, Schäfer, 2003

93) viz: str. 201, Renneteau J.P., Marcadet 2002

94

Marcadet 2002

) viz: str. 202, Renneteau J.P.,

Přesto bude po celý zbytek života Hildegarda bojovat za civilní i náboženskou autonomii svého kláštera – tak dobře exponovaného: mocný mohučský arcibiskup sídlí odtud třicet kilometrů, císař v tomto čase pobývá především v jižní části Německa. Hildegarda a Barbarossa se dokonce společně setkají v císařském paláci v Ingelheimu, několik mil od Rupertsbergu.

Hildegarda - kterou pro její vizionářské schopnosti přezdívali Rýnská Sybila - hrála úlohu proroka i duchovního vůdce. Již za svého života byla považována za svatou, její oddanost se dotýkala tisíců laiků, neomezovala se jen na její blízké a na její dopisovatele.

Přicházeli k ní z celého Německa a prosili ji o pomoc, nebo se k ní obraceli o radu písemně. Ve svých listech vystupuje abatyše také jako prostřednice, odstraňuje a zmírňuje spory v konventech, lidé k ní také utíkají jako k tlumočnici Božího zjevení. Pokud psala sama z vlastní iniciativy, činila tak jen v záležitostech vlastního kláštera. Při předpovědích či výčitkách – jak sama zdůrazňuje - nemluví za svou osobu, ale jménem Božím, tak jak to ve svém vidění zaslechla. Vnitřní hlas jí diktuje, co má napsat a odpovědět těm, kdo se jí ptají na radu. Nikde ve svých pracích Hildegarda necituje prameny, nikde ji nevidíme používat odkazy na teologické či filosofické texty. Hildegarda trvala na tom, že celé její vědění přichází rovnou od Boha.

V roce 1141, když poslechla následující rozkaz z nebes: *Napiš co vidíš a slyšíš*“, historická situace je příznivá: v roce 1152 je zvolen římským císařem Fridrich Barbarossa, církve se snaží aktivovat síly pro nové křížácké tažení: je to Bernard Clairvaux který mu žehná a organizuje jej. Křížové výpravy, a s tím spojené obrození křesťanství, které v Evropě počalo v momentě obsazení Jerusáléma, proměny latinského království, vojenské rozkazy ze strany církve, veliký nezdar druhé křížové výpravy roku 1147- to vše muselo mít na Hildegardinu tvorbu vliv. (Hildegarda dokončuje *Scivias* v letech 1148- 1149).

Hildegarda si byla vědomá, že žije v době krize, zmatku. Německá benediktinka trpěla vážným konfliktem mezi Svatým císařstvím a papežem, který se od roku 1159 postupně mezi Fridrichem Barberousse a Alexandrem III. zhoršoval⁹⁵. Tento konflikt se zmírní až dva roky před smrtí vizionářky, po slavném usmíření dvou nepřátel v kostele Svatého Marka, v Benátkách, v roce 1177.

Hildegarda také již mohla pocítovat intenzivní intelektuální vření, které se navenek projeví ve století následujícím⁹⁶. Těžko si můžeme představit, že by Hildegarda neměla ponětí – přesto že německé císařství již nebylo tvůrčím ohniskem - o mohutném pohybu uvnitř víry i myšlení: v teologii můžeme zmínit zrod univerzitního života, návrat k pramenům a vědám; v literatuře vznikají rozsáhlá epická díla a první výtvořky romantické literatury. Mnohé jsou od dopisovatelů, bydlících v západní Evropě, mnozí z poutníků byli jistě návštěvníci na *Rupertsbergu*.

Poslání poradkyně a reformátorky se neodehrávalo jen v jejím klášteře, ale i mimo něj. Hildegarda z Bingenenu se věnovala také kazatelství, na první velkou kazatelskou misi se vydala ve svých šedesáti letech.

Málokdy v této době žena mluvila na veřejnosti, Hildegardino kázání bylo jedinečným jevem v dějinách Západu. Podnětem k velkým cestám a k návštěvám klášterů bylo dle Hildegardy pověření od Boha, kterému se jí vnitřně dostalo: „*Mezitím se mi v pravdivém vidění dostalo pokynu, že mám navštívit společenství mužů a žen v kláštorech a sdělit jim, co mi Bůh zjevil*“⁹⁷.

Jak Hildegarda vypověděla ve *Scivias*, zdálo se jí, že se „věž církve“ zachvívá v základech. Byla

95) *Benediktinka ale zůstávala na straně Fridricha I. Barbarossy.*

96) *str. 29, Gorceix, 1989*

97) *str. 58, Schäfer, 2003*

přesvědčena, že církev ještě nedosáhla stavu, jakého by dosáhnout měla⁹⁸. Stavěla se nejen proti honbě za penězi a výstřelkům, ale i proti rostoucím mocenským nárokům církevní vrchnosti. Jednoho dne, ve své *Knize o díle božím (Liber divinatorum operum)*, se světští páni proti duchovním postaví a zvolají:

„*Nechceme, aby takoví lidé vládli statky a polnostmi a ve světských záležitostech měli převahu nad námi, knížaty, kteří jsme k tomu povoláni. Copak se sluší, aby ti, kdo nesou tonzuru, se svými stoly a kazulemi měli více vojáků a zbraní než my? Copak se hodí, aby byl duchovním vojákem a voják duchovním?*“⁹⁹

Jejími kazatelskými zastávkami byly např. Mohuč, Wertheim, Wurzburg, Kitzingen, Ebrach a Bamberg, absolovala okruhy- po řece Main, (okolo roku 1160), do Lotrinska a Mosely (okolo roku 1160), okolo Rýnu a do Vestfálska (v roce 1161 a 1163), na cestách po švábských územích bylo již Hildegardě 72 let¹⁰⁰.

Při všech svých kázáních se distancovala od rozkolnických skupin, jako byli kacíři, šlo jí především o reformu, nikoliv o zničení oficiální církve.

V roce 1165 zakládá abatyše na druhém břehu Rýnu nad Rudesheimem - v Eibingenu klášter, který ještě dnes nese jméno svaté Hildegardy. Znovuobjevení Hildegardy ve 20. století má počátek právě na tomto místě.

V Hildegardině časté korespondenci (zatím se našlo přes tři sta jejích dopisů¹⁰¹), také hrály zlořády v církvi důležitou úlohu:

„*Nuže pastýři, (...) poskytni též na místě Kristově lidu svou pomoc, abys nebyl jako trouba, která jenom zní, ale nepůsobí. Buď libou vůní ctností, abys žil na věky. (dopis biskupovi z Utrechtu)*¹⁰².

K mocným adresátům doby patřili osobnosti jako císař Fridrich I. Barbarossa, král Konrád III., anglický královský pár, byzantská císařovna, biskupové v Trevíru, Mohuči, Konstanci, Lutychu, Praze a Utrechtu, papež Evžen III., jeho následníci. Papeži Anastasiovi IV. vyčítá s překvapující upřímností pasivitu, Hadriánovi IV (papeži od roku 1154 do roku 1159) dodává odvahu. Hildegarda byla v písemném styku i s knížetem Welfem, vévodou lotrinským, ale také s Jindřichem II. anglickým, královnou Alienorou z Akvitánie, uvězněnou od roku 1172, a dokonce s císařovnou byzanskou.¹⁰³

Je přesto překvapující, jak svobodně se Hildegarda obrací na Konráda III., (1138-1152) i na Fridricha Barbarosse. Jde přece o boží příkazy, které je potřeba poslouchat, ano. Ale Hildegardin šlechtický původ také jistě napomáhal k exkluzivnosti získávání prostředků pro svou komunitu i u korespondence s těmi největšími osobnostmi katolické církve ve Svaté říši římské¹⁰⁴. Mimo jiné byla také Hildegarda příbuzná s rodinami říšské vysoké šlechty: jeden z nejdůležitějších německých církevních hodnostářů – Arnold z Trevíru byl jejím synovcem¹⁰⁵. Otec Fridricha Barbarossy, Fridrich II. Švábský, si vybral na dožití zámek v Alzey, velmi blízko Bermersheimu, místa Hildegardina narození¹⁰⁶. A konečně, byla také úzce svázaná s rodinou hrabat Von Stade, které byli často zapojeni do tehdejších politických konfliktů¹⁰⁷. Hildegarda se díky svému původu

98) str. 301, Hildegarda, 1911

99) str. 297, Schipperges, 1965

100) str. 13, Gouguenheim, 1996

101) str. 21, Gorceix, 1989

102) str. 34, Hildegarda, 1948

103) *Nedá mi tu nezminít ještě jednu postavu z tohoto období - Jáchyma z Fiore (1135-1202). Jáchym z Fiore byl italský mnich a mystik. Velkého vlivu Jáchym dosáhl svým výkladem dějin na základě Boží Trojice a Zjevení Janova.- viz: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jáchym_z_Fiore*

104) str. 82, Gouguenheim, 1996

105) str. 19, Gouguenheim, 1996

106) str. 82, Gouguenheim, 1996

107) str. 82, Gouguenheim, 1996

mohla rozhodně s důvěrou obracet k vládcům své doby.

V posledních letech života sepsala Hildegarda dva významné vizionářské spisy, *Knihu o životních zásluhách (Liber vitae meritorum)* a *Knihu o díle božím (Liber divinorum operum)*.

V případě Hildegardy máme příležitost čerpat zdroje z první ruky. Vizionářská zkušenost je nám vyjevována samotnou abatyší, jak v jejich dopisech, tak v předmluvách jejich vizionářských prací.

Za svých vizí Hildegarda zkoumala svůj vnitřní stav i vnější chování, které dokázala přesně popsat a rozebrat. Její vize nebyly produktem chvilkových extází, nevedly k žádnému fyzickému nebo duševnímu zlomu, ani k minimálnímu výpadku smyslů. Naopak, docházelo k nim vždy v bdělém stavu¹⁰⁸. Hildegarda viděla a rozuměla; dokázala vysvětlit znamení a dodat jim patřičnou váhu. Guiertovi z Gembloux napsala, že za svých vidění pociťuje jakousi změnu ovzduší, to, co píše, slyší a vidí v nitru své duše¹⁰⁹. Nic nepřidává, žádná slova nekomentuje. Píše a mluví, neboť uprostřed tohoto světla uslyšela hlas, který ji řekl: „*Hlásej a piš*“¹¹⁰. Poslechla tuto pobídku a vyličila ji v předmluvě své knihy *Scivias*.

Hildegardino učení je učení o moudrosti. Moudrost lze dle ní najít také v každé tvořivosti. Dodnes je Hildegarda uznávána jako hudebnice, psala básně a verše ke svým skladbám, psala libreta pro svá dramata, malovala, léčila. Neustále hledala a nalézala nové způsoby vyjádření své víry, své moudrosti. Tvořivost byla dle benediktinky něco, co je v každém člověku. Jako základ každého poznání doporučovala poznání sebe sama. Píše: „*Ó člověče, pohlédni na sebe, máš v sobě nebe i zemi*“¹¹¹.

Zjistit prameny Hildegardina léčebného umění je těžké. Hildegarda uvádí jako jediný pramen Boha. V jednom dopise z roku 1146 doznává Bernardu z Clarvaux: „...*neboť jsem nevzdělaná lidská dcera a nedostalo se mi žádného vyučování ve věcech zevního světa, nýbrž jen z nitra jsem byla poučena do své duše*“¹¹². Ve své poslední teologické knize- *Knihu o díle božím*- nám Hildegarda z Bingenu ukazuje pravého autora svého lékařského díla: „*V celém stvoření (stromy, rostliny, zvířata, drahé kameny) jsou skryty tajné léčivé síly, o kterých žádný člověk nemůže vědět, pokud by mu je nezjevil Bůh*“¹¹³.

Hildegarda z Bingenu zemřela v roce 1179 (údaje o její smrti pohybují se mezi rokem 1178 a 1180¹¹⁴). Její ostatky se nacházejí v kostele v Eibingenu v Rudesheimu.

Ve Svaté říši římské vládne v té době Fridrich I. Barbarossa, papežem je Alexandr III., králem Anglie je Jindřich II. z Anjou, králem Francie Ludvík VII., v českých zemích panuje méně významný český kníže Bedřich, v roce 1192 se ujme vedení král Přemysl Otakar I., jehož nejmladší dcera- Anežka Česká, bude později prohlášena za svatořečenou¹¹⁵.

108) str. 200., Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

109) str. 201, Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

110) str. 201, Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

111) str. 200, Renneteau

112) *Liber Divinorum Operum - LDO- I, 4; PL 189 C, viz: Hertzka Gottfried, Strehlow Wighard, 1987*

113) *Liber Divinorum Operum - LDO- I, 4; PL 893 C, viz: Hertzka Gottfried, Strehlow Wighard, 1987*

114) str. 95, Hildegarda, 1948

115) *Anežka sama usilovala o osobní a nezištnou svatost s pokorou a láskou ke službě nemocným, chudým i spolu sestrám. Z let 1235 až 1242 známe víc než dvacet listin psaných papeži Řehoři IX., ve kterých jsou dotazy, prosby a náměty k praktickým i teologickým aspektům vedení řádu. O tom, že byla Anežka inspirovaná Hildegardou z Bingenu jsem žádné doklady nenašla, ale dá se to předpokládat..*

1.2. Dílo Hildegardy z Bingenu

V roce 1141, ve svých čtyřiceti třech letech, měla Hildegarda silné vidění, které ji při její tvorbě velmi poznamenalo. Dle ní se jednalo o vtělení Božího syna Ježíše Krista. Vidění lícila jako ohnivé světlo, vycházející z otevřeného nebe, které ji zaplavilo celý mozek i srdce:

„A hle! Když mi bylo čtyřicet tři let, spatřila jsem nebeskou tvář. Chvějíc se a plna strachu jsem k ní upřela veškerou pozornost ducha. Uviděla jsem nesmírný jas. A z něho se ozval nebeský hlas. Mluvil ke mně: „Křehký člověče, popeli z popela, prachu z prachu, řekni a napiš, co vidíš! Neboť jakkoli jsi příliš ostýchavá, abys promluvila, prostá, abys to vyložila, a neučená, abys to, co jsi viděla, popsala, řekni to a popiš ne po způsobu řeči lidí (...), ale podle daru, jehož se ti dostalo, když jsi mohla spatřit nebeskou tvář.(...). Zjev tak tyto divy.“¹¹⁶.

Dílo Hildegardy z Bingenu obsahuje:

1. Výklad řehole sv. Benedikta¹¹⁷
2. Odpověď Gilbertovi z Gemblours na 38 otázek.
3. Výklad vyznání víry sv. Atanáše¹¹⁸
3. Život sv. Roberta, vévody z Bingen¹¹⁹
4. Život sv. Disiboda¹²⁰
5. Dvacet osm homilií na nedělní evangelia.
6. O svátosti oltářní proti kacířům, najmě katarům, kteří sluli ve Francii albigenští.
7. Scivias¹²¹ (Cestyvěz, (Scite vias Domini) ve třech knihách..

Dílo *Scivias* je rozděleno na tři části a popisuje stvoření světa, vtělení Slova, které se stalo člověkem, a příběh o spasení¹²². Tento těsně spojuje svět a člověka s božím obrazem, v šestadvaceti obrazech jsou tu odkrývána – spolu vzájemně související- boží tajemství: svět andělů, Bůh ve světle, stvoření člověka, kosmická katastrofa, „ohnivé dílo vykoupení“, a spasení.

8. *Kniha o životních zásluhách*¹²³ (*Liber vitae meritorum*) (1158-1163). Tento vizionářský spis je napsán z pohledu apokalyptického a pojednává o mmorálním rozhodování člověka, které je potřeba v životě dělat neustále. Dílo má formu rozhovorů mezi neřestmi a ctnostmi, které názorně vykládají své hledisko. Člověk si však může svobodně zvolit. Tento spis se považuje za nejvýznamnější text středověké psychomanie /str. 201, Renneteau J.P., Marcadet, 2002/- (tj. středověké ikonografické téma zápasu neřestí a ctností).

9. *Physica* čili *Kniha jednoduchého lékařství*¹²⁴, čili *o tajných silách rozličného stvoření přírodního knih devatero*.

116) str. 277, Hildegarda, 1911

117) Explanatio Regulae S. Benedicti – (neznámý rok vydání), informace o prvních edicích- viz: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

118) Explanatio Symboli S. Athanasii (neznámý rok vydání), informace o prvních edicích: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

119) Vita sancti Ruperti

120) Vita sancti Disibodi(1170) informace o prvních edicích: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

121) Scivias -(z let 141-1151), informace o prvních edicích: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti, u nás vydáno pod názvem: Hildegarda Svátá: Cestyvěz, překlad: Jakub Deml, 1911, tiskárna Kryl a Scotti, Nový Jičín.

122) str. 201, Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

123) Liber vitae meritorum z let 1158-1163, informace o prvních edicích: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

124) také Liber subtilitatum diversarum naturarum creaturarum, informace o prvních edicích: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

10. *Kniha složitého léčení čili příčiny, znamení a léčení nemoci*¹²⁵ (Causae et curae).

*Kniha o díle božím (Liber divinatorum operum)*¹²⁶ - další vizionářský spis- kosmologický a antropologický pohled na člověka a svět. V celkem deseti viděních se před čtenářem odehrává historie spásy, která sahá od Geneze po Apokalypsu. V pořadí, v jakém Bůh tvořil jednotlivé výtvořiny přírody, spatřuje Hildegarda doklad o ústředním postavení člověka v kosmu, protože Slovo na sebe vzalo lidskou podobu /str. 201, Renneveau J.P., Marcadet Jean, 2002 ; jemu Bůh přisoudil zvláště zodpovědnou úlohu. Kosmos, člověk a příroda jsou představovány v jednotě.

11. *Lingua ignota (Neznámý jazyk) a Litterae ignotae (Neznámé písmo)* - Hildegarda z Bingenu je také autorkou prvního skutečně doloženého umělého jazyka. Tento jazyk pochází z roku 1134, obsahuje 1011 slov a byl odvozen z latiny. Gramatika se ale nedochovala¹²⁷. *Lingua ignota* označuje okolo 900 pozemských nebeských objektů a také zcela novou abecedu, skládající se z 23 písmen¹²⁸.

12. Básně a hymny, které Hildegarda sama zhudebnila (okolo 70). Hymny, antifony a zpěvy jsou sesbírané v díle nazvaném *Symphonia Harmoniae Caelestium Revelationum* (Symfonie souzvuku nebeských zjevení¹²⁹).

13. Hildegardina korespondence (okolo 300 dopisů). *Listy Hildegardiny* byly poprvé otištěny ve 23. svazku Maxima bibliotheca vetrum patrum, Lyon 1677.

Cesta, kterou se Hildegarda ve svých dílech vydávala, byla především alegorie /str. 203, Gouguenheim, 1996/, spočívající v personifikaci a symbolu. Strukturu Hildegardinych textů určovaly její vědomé vize: jak strukturu celku, tak i členění projevu.

Benediktinka sebe sama nazývala „nevzdělanou“¹³⁰. Ale byla zcela jistě schopná pojmut „*co vidí a slyší*“ ve svých vizích¹³¹. Hildegardiny vize provází jakoby všudepřítomné, ostré světlo, živé Světlo - „*lux vivens*“¹³², „zářivější, než záře kolem slunce“¹³³. Vize provází také slova, které ale nemají barvu lidského hlasu, připomínají spíše probleskující plameny¹³⁴, a co je důležité, její vize probíhají při plném vědomí, bez jakékoli extáze¹³⁵.

Hildegarda se svěřuje se svými vizemi mladému mnichovi v klášteře Disibodenberg, věrnému Volmarovi. Volmar ovládá výborně latinu a pomáhá Hildegardě její vize sepsat a zformovat.

Hildegarda uvádí jako jedinou inspiraci při své práci Boha. Nesmíme ale zapomenout na dva další

125) Causae et curae nebo také Liber compositae medicinae de aegritudinum causis, signis atque curis

126) Liber Divinorum Operum nebo také De Operatione Dei (1163-1173/1174), *informace o prvních edicích*: http://www.hildegard.org/documents/flanagan_biblio.html#benedicti

127) <http://www.phil.muni.cz/kivi/clanky.php?cl=57&rubrika=clanky>

128) *Tvary písmen najdete na internetové adrese* <http://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=55#hil28>

129) *Hildegardinu hudbu si můžeme poslechnout např. v Městské knihovně v Praze- bohužel je jen k prezenčnímu zapůjčení - např. skladbu s názvem O viridissima virga či O ignis spiritus - autor hudby Hildegard z Bingenu; soprano Emma Kirkby. Hudbu Hildegardy z Bingenu si je také možné poslechnout např. na internetové adrese: <http://www.youtube.com/watch?v=tbO8NXbgdB&feature=related>.*

130) str. 54, Gouguenheim, 1996

131) str.36, Hildegarda, 1989

132) str. 149, Underhill, 2004

133) str.288, Underhill, 2004

134) str. 40, Hildegarda 1989

135) str. 53, Gouguenheim, 1996

velmi důležité vlivy, které Hildegardu formovaly: na Bibli – především tradiční proroctví-, a duchovní texty, které byly důležitou součástí každodenního života benediktinské komunity. „*a náhle chápala jsem výkladný smysl evangelia a jiných spisů katolických jak starého tak nového Zákona(...)*“¹³⁶.

Její důraz na vizionářskou zkušenost jakožto jediný zdroj jejího díla může být možná v tomto případě také jen jakousi obranou: jestliže by se příliš opírala o originály velkých autorů, spousta jejích současníků by odmítli uvěřit věrohodnosti jejích objevů. Její důraz na vlastní úplnou nevzdělanost a ignoranci může znít spíše jako obrana.

IV. MYSTICISMUS¹³⁷

1.1. Podstata mystiky

Benediktinské kláštery, i ostatní kláštery, které se k nim hlásily, jako například cisterciácké, byly otevřeny mystickému životu.

Slovo *mystikos*, mystik, nemá daleko od pojmů zasvěcenec, zasvěcení, účast na tajemství skrytých věcí. Mystérium pak znamená iniciaci, osvícení, zjevení, otevřenost vůči novému pohledu. Osvícení nicméně nemá být předmětem lidského poznání, např. podle Gregoria Palamy¹³⁸ se jedná spíše o „porozumění srdcem“¹³⁹.

V pravoslavné víře je základem tajemství mystiky eucharistie, prožitek božské krásy. Církevní bohoslužba, pevně spojující společenství věřících, čerpá zdroje z duchovního učení evangelia a Otců, obrací křesťana k tajemství, dává mu prožít Vtělení a pomáhá věřícímu najít postoj, vyhovující jeho duši¹⁴⁰.

K tomu, aby opravdu došlo k tomuto „napojení“ na neviditelné, tělem i srdcem, se východní církve nebála využít všeho, co by mohlo vést ke kontemplaci. Jednotlivé úkony nebyli při pravoslavné bohoslužbě pouze formálním zvnějšněním víry. Mystický a liturgický život zde tvoří jeden nedělitelný celek. Liturgie byla privilegovanou mystickou zkušeností, měla za úkol vést člověka skrze viditelné k neviditelnému, skrze mystérium ke Božímu království.

Tento teologický postoj vyžadoval přístup vlastní ortodoxní mystice: upouštění od rozumového chápání a vědění a zdůrazňující úlohu srdce a víry, zjevené z nitra. Poznání a svátost jsou zde pevně propojeny, „(...) je třeba dosáhnout čistého poznání mystéria, je nutné vyprázdnit mysl, vyhnat z ní pýchu poznání jakožto objektu a nechat se pojmut Bohem v Duchu svatém, abychom získali „nový způsob chápání“¹⁴¹.

Křesťanští mystici z Východu většinou sledovali jeden cíl – kontemplaci, opírali se o Písmo a církevní učení. Naopak na Západě souvisela centra duchovních řádů - a to i těch nejvíce zaměřených na kontemplaci - do jisté míry vždy s historickým vývojem; jejich cílem bylo renovovat a reformovat.

1.2. Mystikova zkušenost

136) str.4, Hildegarda, 1911

137) V případě tématu „Mysticismus“ jsem použila základní literaturu o mystice.

138) Svatý Gregorios Palamas neboli Řehoř Palama (1296–1359) byl byzantský mnich a světec a jeden z nejdůležitějších teologů a mystiků pravoslavné církve. Viz: <http://cs.wikipedia.org>

139) str. 11, Renneteau, Jean Marcadet , 2002

140) str. 13, Renneteau, Jean Marcadet , 2002

141) str. 20, Renneteau, Jean Marcadet, 2002

„Jsou zkušenosti tohoto světa, a jsou zkušenosti onoho světa. Prý Sokrates, ale myslím všechna lidská Filosofie ústy Sokratovými řekla: Já Moudrost vím, že ničeho nevím¹⁴²“.

Hlavním faktorem mystikovy zkušenosti je „velmi silné vědomí Boha a vlastní duše – vědomí, které pohlcuje nebo zastíňuje všechna ostatní centra zájmu¹⁴³“. V tom, jak mystici božství pojmají, pak vládne ta největší volnost¹⁴⁴.

Jejich společenství s Bohem je vždy osobní, jde o společenství s živou Skutečností, s předmětem lásky, které od nich vyžaduje a dostává úplné sebeodevzdání. Tento pohyb, sebe-dávání z Boží strany, které odpovídá sebe-dávání ze strany člověka, můžeme najít ve veškeré velké mystice¹⁴⁵.

Další skupinou prvků, nezbytné úkony a dispozice samotných mystiků, děj, který se v nich odehrává – tj. psychické fakta, nazýváme tzv. „mystickou cestou“¹⁴⁶.

Mystickou cestu lze vnímat jako proces přeměny, ve kterém jsou vztahy mezi já a vesmírem vyneseny na vyšší stupně, než na jakých funguje naše normální vědomí¹⁴⁷. Normální vědomí odpojuje z množství prožitků některé prvky a skládá z nich jistý řád. Avšak tomuto řádu chybí pravá soudržnost, protože normální vědomí není schopné vnímat základní skutečnost, ze které útržkovité prožitky pocházejí.

První stádium v rozvoji mystického vědomí je silná touha po skutečnosti a neochota spokojit se s čistě živočišným nebo čistě sociálním stupněm vědomí. Tak je já náhle nebo postupně přivedeno k „pravé moudrosti“, a tato změna úhlu ovlivňuje celou osobu, nejen jeho intelektuální pohled, ale také pohled etický. Jde vlastně o jakési „očišťování“. Chybné způsoby citění a myšlení, návyky, které jedince ovládaly - to vše musí být rozbito¹⁴⁸.

Pro křesťanství je typické, že když se obrací ke všem lidem a všem nabízí podíl na věčném životě, přijímá lidskou přirozenost takovou, jaká je, a postupuje zdola nahoru¹⁴⁹. Křesťanství si bylo vědomo, jak velmi jsou obyčejní lidé ovládnuti nevědomím, a jak velký mravní zápas je potřebný k jejich vysvobození¹⁵⁰. Proto se soustředilo na první fázi očišťování a dalo jí nový význam. Mnišská zásada chudoby, čistoty a poslušnosti – a že základním cílem mnišství bylo poskytnout rámeček, ve kterém by bylo možno žít mystický život- mělo za úkol odstranit ty sobecké touhy a náklonnosti, které vědomí vážou k osobnímu životu místo k životu univerzálnímu¹⁵¹. Avšak mravní čistota, kterou křesťané prohlašují za nutnou k duchovnímu životu, nebyla zaměřena na povýšený odstup od lidských nedostatků, ale na nezištnou lásku, tj. úplné odstranění egoismu. Tato „dokonalá milosrdná láska v odevzdaném životě“ je tedy důležitý rys pravého mystika, bez ní je kontemplace nemožná¹⁵².

Dalším stádiem je tzv. „cesta osvětlení“¹⁵³. Zde se mysl věnuje kontemplaci, je plná lásky. Dochází tu k duševnímu a citovému posílení, já vnímá skutečnost, kterou hledalo. O této fázi se jasně vyjádřilo mnoho mystiků. „Když očistěný hledač dojde až na konec, říká Platón, začne náhle

142) str.185, Hildegarda, 1911

143) str: 9, Underhill, 2008

144) str: 9, Underhill, 2008

145) str: 10, Underhill, 2008

146) str: 13, Underhill, 2008

147) str: 13, Underhill, 2008

148) str: 19, Underhill, 2008

149) str: 19, Underhill, 2008

150) str: 19, Underhill, 2008

151) str: 20, Underhill, 2008

152) str: 20, Underhill, 2008

153) str: 22, Underhill, 2008

vnímat krásno podivuhodné podstaty...Krásu absolutní, oddělenou, prostou a věčnou.¹⁵⁴

K důležitým znakům mystika na cestě osvícení je postoj pokorného a milujícího přijímání. Toto vědomí je pro něj důležitý faktor, nikoli symboly, pod kterými je já vnímá¹⁵⁵.

K těmto symbolům je třeba počítat velké množství vedlejších jevů mystiky: vidění a hlasy a další způsoby, kterými já projevuje své vjemy a touhy¹⁵⁶. Autorka „Podstaty mystiky“, Evelyn Underhillová, se domnívá, že jen velmi málo těchto jevů je mystických v tom pravém slova smyslu. „Jako je lidské normální vědomí víceméně vydáno na milost vpádům z oblasti podvědomí, podnětům, které nedokážeme stopovat k jejich skutečnému zdroji, je i mystické vědomí otevřeno vpádům z nižších center. A ne vždy mystici tyto vpády chápou“¹⁵⁷.

Třetí stádium mystické zkušenosti – intuitivní setkání s onou poslední Skutečností -, teologové označují jako „božství“ a filosofové jako „absolutno“¹⁵⁸. O to jde napsat jen málo– jen to, že toto vidění nebo zkušenost je vždy vidění nebo zkušenost jednoty. Když velcí mystici dosáhnou „nehybné, absolutní jednoty“¹⁵⁹, většinou přiznají, jak symbolický byl předmět jejich předchozího uctívání, jak malé bylo jejich domnělé spojení s božstvím.

Hildegarda z Bingenu byla duchovnímu životu zcela oddána. A ve svém životě se opírala o svou vlastní vizionářskou zkušenost, která byla, v jejích očích, nesporným důkazem jejího zvolení Bohem. Přesto ji např. autor „Rýnské Sybilly“ Sylvain Gouguenheim neřadí do kategorie rýnsko-flanderských mystiček následujícího století. Mechtilda z Magdeburku¹⁶⁰ či Beatrice z Nazaretu¹⁶¹ také bojovali za práva, proti tehdejší korupci či proti nedostatkům v duchovních řadách. Všechny vnímaly sebe samé jako inspirované Bohem, obklopené božím světlem, všechny byly mystičky, toužící po osobním spojení s Bohem, po spojení smyslovém i fyzickém. Tento aspekt ale u Hildegardy nenalezneme. U Hildegardy touží duše po ráji, na rozdíl od rýnsko-flanderských mystiček, toužících se ztratit v samotném Bohu¹⁶².

1. 3. Mystik ve vztahu ke společnosti

„V posledních letech svého života se Hildegarda, obdařená duchovní autoritou, vydala na cesty, aby navzdory pokročilému věku a nepohodlí spojenému s cestováním promlouvala k lidem o Bohu“¹⁶³.

Vztah mezi osobní zbožností a společným životem církve se často projevuje v zajímavé podobě právě u mystiků, na jejich životech je možné lépe rozpoznat prvky, které by mohly určovat vztah jednotlivce ke společenství. Mystická zkušenost, pokud ji přijmeme za pravou - předpokládá spojení s duchovním světem, vědomí o něm, které přesahuje normální zkušenost a je nezávislé na obecném náboženském vědomí společenství, ke kterému patří¹⁶⁴. Mystici komunikují s Bohem jako osoby s Osobou, nikoli jako členové skupiny. Žijí více přímým věděním než vírou, věděním

154) str.23, Underhill, 2008

155) str. 26, Underhill, 2008

156) str. 27, Underhill, 2008

157)str. 27, Underhill, 2008

158) str. 28, Underhill, 2008

159) str. 28, Underhill, 2008

160) vlámská cisterciácká jeptiška a mystička (1207- 1282-1294), viz: <http://en.wikipedia.org/wiki>

161) středověká mystička Svaté říše římské, (1200- 1268)

162) str. 29, Gouguenheim, 1996

163) <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13308>

164) str.32, Underhill, 2008

získaným v z přímého styku s transcendentním. Jistota, kterou dostali – jistota, kterou nemohou předat a která není zpravidla rozšířena-, ovládá všechny jejich reakce na universum¹⁶⁵. Dle Evelyn Underhillové pochází velká část nedůvěry, kterou mystici často vzbuzují, z tohoto tušení jejich nezávislosti na metodách institucionálního náboženství, často symbolických, a dále z toho, že jejich vlastní metody nemohou přezkoušet a posoudit ti, kdo je sami nesdílejí¹⁶⁶.

Avšak dějiny nás neustále přesvědčují o mysticích a mystičkách, které zůstávají věrni velkým náboženským institucím, jejich společný a individuální život se spolu pevně prolínají.

Společný život poskytuje evidentně duchovnímu jedinci příhodné prostředí. Pro mystiky, kteří si kladou za cíl ustanovit zvláštní vztahy s duchovním řádem, je samozřejmě lepší, aby sociální vědomí, do kterého jsou ponořeni, a které je neustále ovlivňuje, mělo duchovní a náboženskou orientaci¹⁶⁷. Jsou členy sociální skupiny, která uznává duchovní hodnoty, žijí v prostředí, prostoupené náboženskými myšlenkami¹⁶⁸. Prospívá jim také prostředí disciplíny, sjednocení s církví, s rodinou - tedy s životem, kterému se musí do jisté míry podřít. Postoj sebeodevzdání je ta nejlepší příprava na úplné sebezapření duše, které patří k sjednocení s Bohem¹⁶⁹.

Mnoho mystiků nemělo nikdy pocit, že pro jejich hluboké splynutí s Bohem je potřebný rozchod se společným náboženským životem. I oni byli často reformátoři – rušitelé zavedeného řádu věcí. Svátá Hildegarda z Bingen, svatý Bernard z Clairvaux, sv. Mechthilda – ti všichni horlivě vystupovali proti lhostejnosti, svatokupectví, formálnosti, klamání a jiným nepořádkům. Ale když těmito protesty přiváděli obecné vědomí k těsnějšímu kontaktu se skutečností, dělali to z nitra křesťanské církve, ne z vnějšku.

Je jisté, že když církev uznala zvláštní povolání mystiků, získala tím, protože duchovní bohatství, které mystici získali, si nikdy nenechali pro sebe, vždy jimi obohatili celou církev¹⁷⁰.

Jako společenská skupina byli křesťanští mystici charakterističtí hrdinskou, nesobeckou činností a rozmanitými službami společnému životu církve¹⁷¹. Z jejich zástupů pocházejí misionáři, kazatelé, proroci, sociální reformátoři, zakladatelé institucí, pomáhající chudým i nemocným. Avšak tyto praktické činnosti jsou jen částí mystikova přínosu pro společný život. Budeme-li věřit jejich tvrzením o zvláštním spojení s transcendentním, pak mají přístup ke zdroji plnější vitality, než s jakou jsou ve spojení ostatní lidé¹⁷².

Tuto větší vitalitu si mystici nenechávají pro sebe. Přenášejí jí na všechny, se kterými přijdou do styku; duchovní vědomí se dá totiž získat jen takto, nikoli učením¹⁷³. Historie potvrzuje, že společná zkušenost Boha vždy začíná v osobní zkušenosti Boha. Klasickou ilustrací této pravdy je vznik křesťanství, náboženské dějiny hinduismu či islámu. Kdyby mystici neuváděli oficiální křesťanství do přímého kontaktu s nejvyššími duchovními hodnotami, a kdyby tak na základě vlastní zkušenosti nepotvrzovali fakt vnitřního souladu Boha s lidskou duší, církev by se dávno stala obětí sklonu k mechančnosti, sklonu tak typického pro všechny organizované skupiny¹⁷⁴.

A čím více platí, že jsme jako sociální skupina ochotná uzнат mystiky a přijmout to, co nám říkají, tím spíš budou oni schopni podělit se s námi o svou zkušenost.

165) str.32, Underhill, 2008

166) str. 33, Underhill, 2008

167) str. 34, Underhill, 2008

168) str. 35, Underhill, 2008

169) str. 35, Underhill, 2008

170) str. 44, Underhill, 2008

171) str. 47, Underhill, 2008

172 str. 47, Underhill, 2008

173 str. 48, Underhill, 2008

174 str. 50, Underhill, 2008

1.4. Vizionářská mystika

„Vize prostupuje celé moje bytí: nevidím ji svým tělesným zrakem, ale v duchu se mi ukazují tajemství“¹⁷⁵

Náboženská literatura se pokouší sdělit jednu věc pomocí věci druhé, lidská mysl je totiž naladěna na vlnové délky viditelného světa¹⁷⁶. Autoři jako Augustin a jeho *Vyznání*, či Kateřina Sienská a její *Dialog*, všichni tito autoři skrze symboly popisují vidění toho, co je ve skutečnosti daleko nad viděním a nad symboly. Základní podnět berou na základě vnímání předešlé zkušenosti, tj. ze zásob svých přesvědčení, vzpomínek, tradic a ze svého viditelného okolí¹⁷⁷.

Vizionářská mystika vychází z náboženství prorockého typu. A je ovlivněna světským myšlením. Vizionářství svým způsobem patří k lidskému ustrojení. Většina lidí potřebuje mít v jazyce, v písmu i ve svém vlastním vnitřním životě obrazy a symboly¹⁷⁸.

Vize mystiků nejsou to stejné co halucinační stavy. V jistých případech ale mohou být s psychosomatickými stavy propojené. Spíše ale vycházejí z potřeby proniknout do mystéria, pootevřít dveře do uzavřeného světa¹⁷⁹. Aby mohl mystik dospět k jednotě, je třeba překonat dualitu, která rozděluje dva vzájemně si cizí světy.

Nejčastějšími vizemi jsou vždy témata světla, vycházejícího z neviditelného a nebeského světa. A obrazné vidění je pravděpodobně mnohem častější¹⁸⁰.

V. HILDEGARDINO POJETÍ ČLOVĚKA

Hildegarda z Bingenu byla vizionářka kosmologického ražení, vnímá uspořádání světa jako celek, kosmos. Hlavním bodem jejího názoru je princip, který nacházíme i v současné fyzice, princip vzájemné propojenosti. Vše závisí na všem, vše se vzájemně ovlivňuje¹⁸¹.

Svět se dle Hildegardy skládá ze dvou linií: manifestace kosmických energií na jedné straně, jednota, rovnováha, úplné propojení života jako takového, na straně druhé.

Hildegarda považuje lidskou psychiku rovnocennou kosmu. Svět, ve kterém žijeme, existuje ve světě, o kterém si myslíme, že v něm žijeme. Žijeme tedy v jakési krabici, pokud si myslíme, že žijeme v krabici – a přesně tak velká je i naše duše. Jestliže jsme ale schopni jakéhosi myšlenkového rozpětí, jakým je vesmír, zjistíme, že protože je vesmír starý miliardy let, pak i každý člověk je starý miliardy let. Každý jsme vesmírem na dvou nohou. Dle Hildegardy z Bingenu je rolí lidstva pomáhat vesmíru vyvinout se v něco většího.

Člověk je umístěn na kole kosmických sfér v centru. Ve skutečnosti se právě k němu sbíhají všechny síly vesmíru, a člověk je na nich zcela závislý. Ale tato pasivita je jen prvním stupněm v Hildegardině rozjímání o člověku. Člověk se nepodrobuje pouze božským a kosmickým vlivům. Také jim odpovídá, rozděluje je, organizuje je- je totiž tím nejdokonaleji sestaveným systémem.

175 <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13308>

176 str. 97, Underhill, 2008

177 str. 97, Underhill, 2008

178 str. 197, Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

179 str. 197, Renneteau J.P., Marcadet Jean, 2002

180 str. 327, Underhill, 2004

181 str. 87, Schäfer, 2003

Vše je v lidské formě uloženo, v řádu a harmonii, makrokosmu odpovídá mikrokosmos. Člověk je redukcí vesmíru.

Svět i stvoření jsou dle Hildegardy vyzbrojeni čtyřmi živly, čtyřmi kosmickými stavebními prvky, které vyplňují svět a jsou obsaženy také v člověku, člověk jejich prostřednictvím působí. Jedná se o oheň, vzduch, vodu a zemi. Tyto čtyři elementy jsou spolu těsně propojeny, žádný z nich nemůže existovat sám o obě. Dle benediktinky jsou základními stavebními kameny také v kosmu.

Jak Hildegarda tak Tomáš Akvinský, Mistr Eckhart a další středověcí mystici tvrdili, že duše není omezena tělem, že duše není v těle, ale naopak, že tělo je v duši. Tělo je jejím nástrojem. „(...)a duše prostupuje tělo tak, jako míza proudí stromem“¹⁸².

V Hildegardině díle, v *Knize o díle božím*, se o vztahu Boha a člověka můžeme dočíst:

„Středem světové stavby je člověk. (...) Postavou je člověk sice nevelký, avšak je mocný silou svého ducha. Protože jeho hlava hledí vzhůru a nohy stojí pevně na zemi, dokáže pohnout věcmi na zemi i ve výšinách. Jeho pravá a levá ruka jsou nástroje, jimiž pronikne všude, neboť je v moci lidské, abych jich takto použil. Neboť jako je lidské tělo větší než srdce, tak i síly duše jsou větší než síly tělesné, a stejně jako je srdce ukryto v lidském těle, tak i tělo halí síly duše, jež přesahují celý okrsek zemský. A tak si je zbožný člověk v celém svém bytí vědom Boha a když naplňuje své životní potřeby, ať už duchovní či tělesné, směřuje vždy k Bohu. (...) Vždyť stejně jako člověk svými tělesnými očima všude vidí nejrůznější tvory, tak ve víře vidí všude Boha: jeho člověk poznává v každém stvoření.“¹⁸³

Člověk má dle Hildegardy z Bingenu v sobě tři stezky: duši, tělo a smysly¹⁸⁴. Duše tělo oživuje, tělo si duši přitahuje, a smysly otevírá: smysly se pak dotýkají duše a přitahují tělo. Duše obdaňuje tělo životem a projevuje se rozumem a vůlí. Rozum vězí v duši, vychází z duše a poznává vše, co je v lidských skutcích, dobré i špatné, takže rozum je jakoby učitelem všeho, co chápeme - zkoumá, zda-li je dotyčné užitečné, či neužitečné, hodné lásky či nenávisti, anebo vztahuje-li se to k životu, či ke smrti. Rozum chápe v Bohu tajemství Božství a člověčenství. A jako má tělo srdce, tak i duše má rozum, který v duši působí¹⁸⁵. Vůle má v duši velikou moc: duše stojí v pevnosti srdce a zasahuje svou pravicí do tvrze žil a nervů a do hnutí celého těla, protože vůle vykonává každý skutek, dobrý, či zlý. Tělo je pak stánkem všech duševních sil a jejich podporou. Dokud je duše v těle, koná všechno s tělem, a tělo s ní, ať je to dobré, nebo zlé¹⁸⁶.

Duše je dle Hildegardy paní, tělo, smysly služkou. Duše vládne celému tělu, oživuje ho, kdyby duše těla neoživovala, tělo by se rozložilo. Jestliže člověk koná zlý skutek, a duše o tom ví, je to duši tak trpké, jako tělu jed; naopak, z dobrého skutku se duše raduje¹⁸⁷.

„Jako Zákon a Proroci závisí na dvou přikázáních Božích, tak i činnost lidských smyslů se zakládá na duši a jejich silách. Zákon dán je pro spásu lidí, a Proroci zjevují tajemství Boží: tak i lidské smysly chrání člověka od všeho, co by mu škodilo, a tajemství duše odhaluje.“¹⁸⁸

Hildegarda neodděluje duševní a tělesné rizikové faktory člověka. Dle ní je každý život třeba

182 str.120, Hildegarda, 1911

183 str. 86, Schäfer, 2003

184 str. 111, Hildegarda, 1911

185 str. 112, Hildegarda, 1911

186 str. 115, Hildegarda, 1911

187 str. 117, Hildegarda, 1911

188 str.116, Hildegarda, 1911

vnímat v rámci kosmických a historických rozměrů a člověk přitom musí prožít a zpracovat 35 momentů – polarit neřestí a ctností. Nemoci jsou v převážné míře odpovědí lidského těla na nedostatek dobrých vlastností. Velmi důležitou úlohu při léčení hraje víra v uzdravení. Také nálady člověka mohou vyvolat nemoc či léčení:

„Ani nevíš, jak jsi byl stvořen, a chceš zkoumat nebe i Zemi! Chceš posuzovat jejich harmonii a dílo Boží, a přitom sám nerozumíš ani těm nejjednodušším věcem. Nedovedeš si vysvětlit, jak je možné, že žiješ v tomto těle, ani jak ho opouštíš.“¹⁸⁹

U Hildegardy není nemoc chápána jako tíha či hrůza. Je to spíše šance změnit svůj život, osvobodit se od svých hříchů a stát se novým člověkem. Bůh člověku nepomůže odstraněním nemoci či smrti, ale jeho vnitřní proměnou, obrácením a odpoutáním se od nezdravého způsobu života. Víra člověka osvobozuje od hříchu a pobízí ho k obrácení. Hildegarda nám chce nastínit skrytou Boží přítomnost v člověku, které je pomocí víry možné dosáhnout.

„A opět uslyšela jsem z nebe hlas, který mi pravil: Blažená a nevýslovná Trojice zjevila se světu, když Otec Jednorozeného svého, z Ducha Svatého počatého a z Panny zrozeného, poslal na svět, aby lidé, odlišně zrození a do mnoha hříchů zapletení, skrze něho byli přivedeni zpět na cestu pravdy, tak aby, zproštěni pout tělesné hmoty, dobré a svaté skutky s sebou nesoucí: došli radosti dědictví nadzemského.“¹⁹⁰

VI. HILDEGARDINO POJETÍ BOHA

Hildegardino pojednání o bohu není – jako i člověk a svět- samostatným předmětem vizí. Bůh proniká do všech stupňů vizionářské stavby. Bůh německé vizionářky je Bohem neobyčejně výkonným. Vše září skrze něj, vše žije z jeho podstaty, vše z jeho podstaty povstalo. Smrt neexistuje, Bůh je věčným Životem, všemu vdechuje život.

Bůh je také nositelem světla, světla, které prostupuje celý vesmír. Takto je život sám důkazem existence samotného Boha. Jeho jednota se ukazuje v trojnásobné energii -souvislost se svatou trojicí se tu nabízí sama. Věčnost je Otec, Syn a Slovo, Duch věčnost spojuje. Hildegardu zaměstnává především povaha regulující Božské energie, právě Božská energie život na zemi udržuje.

Život je především inteligence, rozum; jestliže má život kořeny, tyto kořeny jsou inteligence. Ale tato „racionalita“ by byla jen pasivitou, jestliže se neztotožní s druhou silou, a tou je láska: láska, která rozhoduje o všem, láska, která, dle druhé vize Knihy o díle božím, „vše vyměřuje a vyrovnává“¹⁹¹. Přemíra, štědrost lásky překračuje všechno lidské chápání. Tato láska má jeden zdroj: boží dobrotivost; a projevuje se dvěma způsoby, láskou k bližšímu a láskou k Bohu. Je nezničitelná: setrvává navzdory Satanovi i Adamovi.

Středem Hildegardiny teologie je láska Boha ke svým stvořením, především k člověku¹⁹². Svět Hildegarda chápe jako výtvar trojjediného Boha. Trojka je posvátné číslo, setkáváme se s ní všude, kde máme co činit s nějakým stvořením.

Když chtěl Bůh stvořit svět, s láskou se sklonil a pečoval předem o vše potřebné, „jako když otec

189 . str. 106, Schäfer, 2003

190 . str.100, Hildegarda, 1911

191 str. 63, Gorceix, 1989

192 str. 81, Schäfer, 2003

chystá pro svého syna dědictví¹⁹³ a uspořádal své dílo. Všechno stvoření pak v těchto formách a postavách poznalo svého tvůrce, „neboť láska byla na počátku látkou stvoření, když Bůh řekl své: Staň se, a stalo se. Každé stvoření bylo skoro v jednom okamžiku stvořeno skrze lásku“¹⁹⁴. „*Láska stvořila člověka, pokora jej vykoupila*“¹⁹⁵.

Člověk je nádobou, kterou si Bůh sám vytvořil a vložil do něj svého ducha, aby v něm dokonal své dílo. Na jeho pokyn je vše dovršeno.

Bůh určil úlohu všech, ale jediný člověk ho neuznal. Když dal Bůh člověku bohaté vědění, pozvedl se člověk v duši a odvrátil se od Boha.

I první člověk znal Boha. Upřímně ho miloval, přijal jeho přikázání a rozhodl se pro poslušnost. Později se však přiklonil ke zlému a dopustil se neposlušnosti. Když ho Dábel sváděl ke zlému, zanechal dobra a spáchal zlo, takže byl vyhnán z ráje. Proto je nutné zlo odvrhnout a konat skrze lásku dobro. Člověk jakoby stál stojí na dvojcestí:

„Pro člověče, obrátíš-li oči své na obě stezky, to jest na dobro a zlo: tu jsi dobře poučen, chápaje věci velké i malé. Kterak? Vírou poznáš Boha v Božství i v Člověčenství, a také vidíš, že skutky d'ábelské jsou ve zlu. A když takto poznáš cesty spravedlivé i nespravedlivé, tu ti pravím: Kterou cestou přeješ si jít? Chceš-li jít po cestách dobrých: vytrvalou a upřímnou modlitbou pros Boha, aby ti pomáhal a aby ti neopouštěl, buď pokorným, a co je ve skutcích tvých malým, to ze sebe strážej a spěšně odvrhuj, toho od tebe žádá Bůh. (...). A jestliže do hříchů upadneš, neprodleně povstaň zpovědí s čistým pokáním, dříve než ti vzejde smrt. Chce Otec tvůj, abys nařikal, plakal a prosil o pomoc, abys nezůstal ve špíně hříchů. Budeš-li poraněn, vyhledej lékaře, abys neumřel. Neposílá -li často Bůh na lidi bouří, aby tím usilovněji Ho vzývali?“¹⁹⁶.

VII: HILDEGARDA - PROROTKYŇ

1.1. Konec historie

V díle *Scivias* Hildegarda rozděluje rozsah dějin lidstva na čtyři části, první dobu rozděluje Stvoření od potopy světa, druhá začíná potopou světa a končí Mojžíšem, třetí se sahá do doby zmrtvýchvstání, čímž začíná doba čtvrtá. Ovšem v díle *Kniha o díle Božím*, v páté vizi¹⁹⁷, dochází ke změně. Zde je první období ohlášeno bílým koněm; začíná Adamem a končí potopou světa. Červený kůň, který následuje, představuje období válek a krveprolití a končí Kristovou vášnivou láskou (ne již jeho zmrtvýchvstáním). Následuje období černého koně, období pronásledovatelů církve, doba mučedníků. Z textu předpokládáme, že Hildegarda žije na konci právě tohoto období. Čtvrté období – a poslední - dle Hildegardy ještě nastalo. Má být nejstrašlivější, a ohlašuje jej kůň nazelenalý¹⁹⁸.

Hildegarda také předpovídá zhroucení Říše a císařství, vinou slabosti císaře¹⁹⁹. Knížata a králové západní Evropy mají naopak dosáhnout nezávislosti. Poté se má také zhroutit papežská církev:

193 str. 47, Hildegarda, 1948

194 str. 47, Hildegarda, 1948

195 str. 48, Hildegarda, 1948

196 str. 124, Hildegarda, 1911

197 str. 122, Gorceix, 1989

198 *Do češtiny je překládán také jako plavý.*

199 str. 106, Heer, 2006

„kněží a lid se osamostatní i nábožensky, papež bude omezen jen na Řím a na své nejbližší okolí“²⁰⁰.

Co se dle Hildegardy stane, když si člověk nebude vědom své odpovědnosti v božím plánu a nenechá anděly „ovlivňovat“ vlastní vědomí? V předposlední vizi *Scivias* píše Hildegarda o tom, co svět v tom případě čeká:

„A slyšela jsem z nebe hlas, jak ke mně promlouvá(...): Vše, co je na Zemi, spěje ke svému konci. Na světě už je to tak zařízeno, že všechno, co existuje díky stvoření, spěje ke svému zániku, a ještě trpí mnohým trápením a sklání se pod ranami.“²⁰¹

Hildegarda nás varuje: čím častěji budou základní prvky našeho světa znásilňovány špatným zacházením, tím dříve bude muset Bůh vše očistit lidským utrpením. Dal nám své stvoření do užívání, ale toto privilegium jsme zneužili a tak musí lidstvo potrestat. Dle Hildegardy jsme my lidé součástí pavučiny všeho a jestli se nenaučíme žít v tom správném vztahu ke všemu a ke všem okolo, stvoření samo nás potrestá²⁰².

Podle Hildegardy směřovala historie vždy jednomu cíli - k poslednímu soudu. Jakmile poslední soud skončí, pohromy ustanou. Nebude již rozdíl mezi dnem a nocí. Tak nadejde konec. Pak se stane zázrak, povstane „Zlaté město“, „Nebeský Jeruzalém“. Toto město je pro Hildegardu symbolem historie spásy:

“(…) spatřila jsem veliké město: bylo čtvercového založení a bylo mimořádně krásné (...). Zdobily je pahorky a další přírodní útvary. Uprostřed na východě jsem zpozorovala mocně se tyčící horu (...), z jejíhož vrcholu zářilo zrcadlo, a to tak jasně ryze, že to vypadalo, že překonává sluneční svit. V zrcadle se zdvihala holubice a rozpřahovala letky, jako by chtěla vzlétnout. Hora sama však skrývala mnohá tajemství..“²⁰³

Pouto mezi Bohem a člověkem se obnoví, tentokrát už navždy.

VIII. DRUHÝ ŽIVOT HILDEGARDY

Paradoxně, navzdory její popularitě a jejím zázrakům, nebyla Hildegarda oficiálně nikdy kanonizována²⁰⁴.

Všechny pokusy kanonizace Hildegardy ztroskotaly, aniž bychom mohli určit jejich pravé důvody²⁰⁵. Kanonizační proces se nezdařil během série trochu zmatených výsledků. Návrh na kanonizaci vycházel ze strany řeholníka Svatého Ruperta²⁰⁶. Papež Řehoř IX. (1227-1241) na to reagoval příznivě, posílá na místo tři komisaře, ale nakonec odmítá jejich zprávu, jelikož je příliš nejasná, zobecňující. (1234). Nejspíše díky velké působivosti Hildegardiny osobnosti nařídí papež anketu druhou, a to 6. května 1237. Naneštěstí, tři noví pověřenci, pro nás z neznámých důvodů, nepodniknou vůbec nic²⁰⁷. Po Řehořově smrti přejímá tento úkol papež Inocenc IV. - papežský stolec zjevně stál o to, aby byla Hildegarda, jakožto rýnská abatyše uctěna, jak se sluší. Třetí

200 str. 106, Heer, 2006

201 str. 94, Schäfer, 2003

202 str. 88, Schäfer, 2003

203 str. 96, Schäfer, 2003

204 Kanonizace v křesťanství znamená proces zahrnutí do kanónu, a to buď do kanónu posvátných knih, nebo do kanónu svatých – kanonizace ve vlastním slova smyslu, neboli svatořečení. /cs.wikipedia.org/wiki/

205 str. 63, Gouguenheim, 1996

206 str. 67, Gouguenheim, 1996

207 str. 67, Gouguenheim, 1996

komise byla vyslána v listopadu 1243. Proces znovu otevřela na více než 53 místech, ale není jisté, zda výsledky této revize došly až k Svatému stolci. Ať je to z jakýchkoli důvodů, procesu chyběl pořádek, srozumitelnost, přesnost²⁰⁸.

Jedním z názorů je, že v době, kdy se začala šířit idea žebravých řádů - na sklonku jejího života se narodili svatý František²⁰⁹ a svatý Dominik²¹⁰, a kdy se motivem doby stávalo to, že se urození vzdají svého bohatství a budou žít v chudobě - církevní hodnostáře možná již tolik nezajímala žena, která žila urozeným životem a věřila, že je součástí jak duchovní, tak světské elity²¹¹.

Dalším důvodem také mohly být neshody mezi papežem a mohučským arcibiskupem, které se týkaly kanonizačních pravomocí („od 12. stol. se začala prosazovat praxe kuriálních procesů, která vytlačila dosavadní kanonizaci translací, která byla záležitostí místních biskupů“²¹²)

Hildegarda z Bingenu, přesto, že nikdy přímo kanonizována nebyla, je katolickou církví považována za svatou. Do oficiálního seznamu katolických světců - Martyrologium Romanum - byla připsána koncem 16. století. Je uznávána svatou i v anglikánské církvi a její svátek se slaví ve výroční den jejího úmrtí.

Absence oficiální kanonizace nezamezila tomu, aby byla Hildegarda již za svého života všeobecně vnímána jako svatá. Její zbožnost zasáhla tisíce laiků, neomezovala se pouze na její klášterní okolí, ani její dopisovatele. Její dopad na davy lidí byl bezesporný. Její vize, předpovědi, ochrana nejvyšších autorit, to vše přispívalo k tomu, aby byla Hildegarda vnímána jako výjimečná osobnost²¹³.

Po její smrti byl uveden do pohybu lidový kult, který mezi lidmi přetrval po několik století²¹⁴. Její ostatky byly uchovány v kostele v Bingenu, ve kterém byla také pochována, nedaleko od hlavního oltáře, kousek od ostatků Svatého Ruperta²¹⁵.

Hildegardin kult svátosti pokračoval, pravděpodobně také sloužil jako pojící prvek regionálních katolíků v boji proti protestantům²¹⁶.

V roce 1584 je Hildegarda zapsána do edice římského mučednictví od autora C. Baroniuse (1538-1607)²¹⁷.

Během 17. století Hildegardin kult dosáhl regionálního rozšíření, z části díky zbožnosti kurfiřtovi J. von Schönbornovi²¹⁸, který zavedl římský breviář v arcibiskupství a uznal v něm 17. prosince svátek Hildegardy. Někteří zcela jistě shledávají jisté pochybnosti, jelikož pro některé toto datum koresponduje se stigmatizací svatého Františka z Assisi, ale postupně zde Hildegarda stejně nachází své místo. (Přesto, že její jméno k tomuto datu není napsáno ve všech kalendářích). Nepochybně odchod řeholnic z Bingenu po té, co byl klášter zničen švédskými vojsky v roce 1632, z části vysvětluje další poněkud chaotické šíření kultu. Po přestávce v 18. století se vrátil opět v plném

208 str. 67, Gouguenheim, 1996

209 Svatý František z Assisi (1182-1226) – mystik a mnich, který založil žebravý řád františkánů

210 Svatý Dominik (asi 1170 – 1221) – působil jako kazatel a byl zakladatelem Řádu bratří kazatelů, který později přijal jeho jméno – dominikáni.

211 <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/20856221100011-svetci-a-svedci/>

212 <http://www.getsemany.cz/node/1844>

213 str. 64, Gouguenheim, 1996

214 str. 64, Gouguenheim, 1996

215 Svatý Rupert Salzburský (zemřel kolem roku 710) byl biskup ve Wormsu a Salcburku a je uctíván jako katolický světec.

216 str. 65, Gouguenheim, 1996

217) str.65 Gouguenheim, 1996

218) (1647-1673)

rozkvětu v 19. století. Toto období bylo přesto poznačeno zničením kláštera ve Svatém Gisilbertu v roce 1806.²¹⁹ Ale relikvie, oltáře i obrazy našly místo v kostele v Eibingenu u Rüdesheimu, které se také stalo místem nového rozkvětu Hildegardina kultu (v roce 1814).

V roce 1863, biskup z Limburku, P.J. Blum²²⁰ (1842-1884) věnoval kapli Hildegardiny ostatky. Od této chvíle Hildegardin kult nabyl ještě více na intenzitě. 21. září 1879 se shromáždilo ve Svatém Rupertovi procesí o 8 tisících lidí. Velká socha Hildegardy, obklopena reliéfy, znázorňujícími výjevy z jejího života, byla věnována kapli v roce 1895, v roce 1911 se objevuje první moderní biografie Hildegardy, autorem je J. May²²¹.

V roce 1929, u příležitosti 750. výročí Hildegardiny smrti, byla zorganizována expozice, 15. září se oslav výročí účastnilo 25 tisíc lidí²²². Hildegarda opět nabývá velké popularity. Ve stejném dnu následovalo procesí Hildegardiných ostatků okolo 40 tisíce lidí²²³.

Je potřeba také zmínit, že právě představitelé Třetí říše, přesto, že byli většinou málo citliví k vnějším projevům katolické víry, byli ti, kdo velmi napomohl k rozšíření Hildegardina svátku po celém Německu. Poprvé se tak stalo 17. září 1941, dva měsíce po rozpoutání operace Barbarossa proti tehdejšímu Sovětskému svazu²²⁴.

5. září 1965 přinesla skupina německých poutníků do francouzských Lurd skříňku, obsahující ostatky Hildegardy a sv. Bernarda. Tento průvod měl připomenout mírumilovnou roli obou osobností a symboliku bratrské lásky, která spojovala francouzské a německé katolíky²²⁵.

Ve druhé polovině 20. století prudce vzrůstá zájem o Hildegardu a její učení také ze strany feministických hnutí a duchovních, léčebných a dietologických směrů, rozvíjejících se především na bázi New Age. Zajímá je jak její mystická poloha, tak holistický a alternativní přístup k léčbě²²⁶.

V roce 1998 zorganizovala Kalifornská univerzita v San Bernardinu oslavy 900. výročí narození Hildegardy z Bingenu. Zúčastnění zde vyslechli mnohé přednášky i hudební ukázky a měli možnost si prohlédnout reprodukce obrazů a knih benediktinky²²⁷.

IX. ZÁVĚR

Přesto, že Hildegarda z Bingenu nebyla doposud svatořečena, zažívá její osoba od 20. století stále větší popularitu, a to jak v rozsahu křesťanství, tak i mimo něj. V září roku 2010 papež Benedikt XVI. ve svém zamyšlení pro vatikánský rozhlas povzbuzuje k probádání bohatství středověké mystické tradice, především té, kterou představují zářivé vzory jako je právě Hildegarda z Bingenu.

219) str. 65, Gouguenheim, 1996

220) (1842-1884)

221) str. 65, Gouguenheim 1996

222) str. 65, Gouguenheim, 1996

223) str. 65, Gouguenheim, 1996

224) str. 66, Gouguenheim, 1996

225) str. 66, Gouguenheim, 1996

226) <http://www.getsemany.cz/node/1844>

227) viz: <http://marek.blog.respekt.cz/c/29691/Co-nam-dnes-rika-dilo-Hildegardy-z-Bingenu.html/>

Žijeme v době, kdy se široká veřejnost opět začíná zajímat jak o osobnost Hildegardy z Bingenu, tak o její dílo. A tato veřejnost se mnoho poznatků se dozvídá prostřednictvím prací, které ne vždy odpovídají vědeckým požadavkům, žádoucích v této oblasti. Bezsporně existuje nemálo ne zcela důvěryhodných informací. Pozvolna může docházet k rozšiřování podoby, která je zkreslená, redukcující, ne zcela historická.

Ještě dnes není možné, důsledkem chybějících kritických edicí, přesněji stanovit genezi díla Hildegardy z Bingenu a jeho vlivu v Německu 12. století. Obsáhlý svazek dopisů tvoří, tak jak jej máme k dispozici, komplikovanou směs básně i pravdy, pravých dokumentů a typických klášterních falzifikátů 12. století²²⁸.

Přesto můžeme říct, že z jejího díla vyplývají určité jasné souvislosti. Světové dějiny jsou pro Hildegardu dějinami makro- a mikrokosmu, jeho posvěcování a očišťování v přírodních živlech stejně jako ve velkých politických a společenských útvarech. Tento veliký proces očišťování zahrnuje u Hildegardy celý svět a všechno tvorstvo, všechny světské i duchovní stavy její doby²²⁹.

Vizionářské dílo benediktinky z 12. století nám představuje svět bez ran, člověka bez ran, Boha bez ran: vrchovatý vesmír, daleko od všech trhlin dobového života, vesmír harmonický, hierarchický, vyvážený. Chybou by bylo si myslet, že tato harmonické uspořádání světa bylo jednodušší a evidentnější ve 12. století, než je tomu dnes. Svět 12. století neignoroval tehdejší krize: křížové výpravy neuspěly, papež a císař mezi sebou bojují, Satan líčí pasti. Ale božský, kosmický i lidský řád, který Hildegarda staví mezi léty 1140 a 1176, přesto není řádem zjednodušeným, dogmatickým, který by se zaměřoval na neměnný, naivní, primitivní svět. Temnota je přítomná všude. Ale je nutné ji „absorbovat, zahrnout a zničit“²³⁰.

Možná, že Hildegarda nebyla typickou mystičkou, ani teoložkou, jak se domnívá Sylvain Gouguenheim²³¹, ale zcela jistě byla abatyší, a věhlasnou vizionářkou. Možná nebyla ženou, vybavenou zcela neobyčejnými nadpřirozenými schopnostmi, ale jistě byla věhlasnou řeholnicí, pocházející ze šlechtických kruhů, která se přes své chatrné fyzické zdraví angažovala v nejednom duchovním či politickém zápase. Jakožto žena uspěla v tom, že jí v její době bylo nasloucháno a mnohé její rady vyslyšeny: středověké osobnosti, jako byli např. panovník Fridrich Barbarossa či mohučský arcibiskup si s ní dopisovali a chránili ji. Přesto, že se zcela jistě nedrželi veškerých Hildegardiných vizionářských rad a např. politiku do Itálie či Německa navzdory jejímu naléhání nepřesměřovali²³², jistý vliv na jejich myšlení Hildegardiny rady zcela jistě mít musely.

Hildegarda byla přesvědčena, že se všechny lidské životy navzájem prolínají. Svým poselstvím nás napomíná, že jsme pouze součástí vyššího celku, a že vztah mezi lidmi a přírodními živly, společně se vztahem těla a ducha tvoří řád, který je nezbytný pro uchování života na zemi.

Hildegarda vnímá lidskou bytost, jako bytost závislou na Bohu, zdůrazňuje nutnost vzájemné součinnosti s ostatními, i povinnost přistupovat k ostatním tvorům ohleduplně. A jestliže člověk zapomene na to, že je propojen s osudem všeho živého, bude zničen. To je výchozí bod Hildegardiny vize konce světa.

Hildegarda nás vede k základní úvaze, že vzájemná propojenost všeho je základní aktivitou vesmíru. A nejde jen o lidskou komunitu, ale o znovuoživení příbuznosti všech živých bytostí s celým vesmírem.

228) str. 105, Heer, 2000

229) str. 105, Heer 2000

230) str. 95, Gorceix, 1989

231) str. 11, Gouguenheim, 1996

232) str. 11, Gouguenheim, 1996

POUŽITÁ LITERATURA:

Benedikt z Nursie: Regula Benedicti - Řehole Benediktova, překlad: Alžběta Franecová, Benediktinské arcidiocesi sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Břevnov, 1998

Brooke Christopher: Evropa středověku v letech 962-1154, překlad: Matěj Brabec, Ladislav Dlabal, Jindřich Mand'ák. nakladatelství Vyšehrad , 2006

Le Goff Jacques, Jean-Claude Schmitt: Encyklopedie středověku, 2002, překlad: Lada Bosáková, Alena Boušková, Pavel Zahradník, ad. Nakladatelství: Vyšehrad,

Le Goff Jacques: Kultura středověké Evropy, překlad: Josef Čermák, nakladatelství Vyšehrad, 2005.

Le Goff Jacques: Středověký člověk a jeho svět, překlad: Ondřej Bastl, Zdeněk Frýbort, Milena Hájková, Jaroslava Rosetová, Lucie Šavlíková, nakladatelství Vyšehrad, 1999

Gougenheim Sylvain: La Sibylle du Rhin: Hildegarde de Bingen, abesse et prophétesse rhénane, Publications de la Sorbonne, 1996.

Heer Friedrich: Evropské duchovní dějiny, překlad Martin Žemla, 2000, Nakladatelství Vyšehrad.

Hertzka Gottfried, Strehlow Wighard: Léčebné umění Hildegardy z Bingenu, Praha, nakl. Alternativa, 1987.

Hildegarda Svatá: Cestyvěz, překlad: Jakub Deml, 1911, tiskárna Kryl a Scotti, Nový Jičín.

Hildegarde de Bingen: Le livre des oeuvres divines, prezentace a překlad: Bernard Gorceix, Éditions Albin Michel, 1989.

Hildegarde de Bingen: Scivias, „Sache les voies“, prezentace a překlad: Pierre Monat, Les Éditions

du Cerf, Paris, 1996.

Hildegarda Svatá: Listy Sv. Hildegardy z Bingen, překlad Bedřich Konařík, 1948, Diminikánská edice Krystal, Olomouc

Charvátová Kateřina: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, svazek 1., Fundace 12. století, nakladatelství Karolinum, 1998

Renneteau J.P., Marcadet Jean: Encyklopedie mystiky III., Argo, 2002

Schäfer Thomas: Vize : život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen, překlad: Vladimír Čadský, 2003, vyd. Pragma.

Schipperges Heinrich, Welt der Mensch (De operatione dei – Kniha o díle božím), Salzburg 1965

Sokol Jan: Mistr Eckhart a středověká mystika, nakl.: Zvon, Praha, 1993

Underhill Evelyn: Mystika, překlad Jan Frei, 2004, nakl. Dybbuk.

Underhill Evelyn: Podstata mystiky a jiné eseje, Praha 2008, překlad: Jan Frei, nakladatelství dybbuk.

PRAMENY V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ:

<http://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=55>

<http://catholica.cz/?id=701>

<http://www.phil.muni.cz/kivi/clanky.php?cl=57&rubrika=clanky>

<http://marek.blog.respekt.cz/c/29691/Co-nam-dnes-rika-dilo-Hildegardy-z-Bingenu.html>

http://www.baraka.cz/Baraka/b_8/b_8_dilo_hildegardy_z_bingenu.html

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208562211000011-svetci-a-svedci>

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13308>

<http://www.getsemany.cz/node/1844>

<http://benediktinky.cz/>

cs.wikipedia.org

<http://en.wikipedia.org/wiki>

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13266>

<http://catholica.cz/?id=4516>

<http://catholica.cz/?a=7>

<http://catholica.cz/?id=2964>

<http://www.iencyklopedie.cz>

<http://merlin.mysteria.cz/original/literatura/umlit.html>

<http://wapedia.mobi/cs>